

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Центральноукраїнський національний технічний університет

Економічний факультет
Кафедра історії, археології, інформаційної та архівної справи

«Допущено до захисту»
Завідувач кафедри ІАІАС,
доктор історичних наук,
професор

_____ Василь ОРЛИК
« _____ » _____ 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
за другим (магістерським) рівнем вищої освіти

на тему:

«Архіви – складова інформаційних ресурсів суспільства»

Виконав здобувач вищої освіти
II курсу, групи ІС-22М (1,4)
ОПП «Інформаційна, бібліотечна
та архівна справа»
спеціальності 029 «Інформаційна
бібліотечна та архівна справа»

_____ ХАРЧЕНКО Людмила Сергіївна
« _____ » _____ 2024 р.

Керівник роботи

к. і. н., доцент

_____ Микола ТУПЧІЄНКО
« _____ » _____ 2024 р.

Рецензент

к. пед. н., директор Кропивницького фахового
коледжу Приватного вищого навчального
закладу «Університет сучасних знань»

_____ Тетяна ШИШКІНА

Кропивницький – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ	
1.1. Історіографія та джерельна база дослідження.....	
1.2. Методи дослідження.....	
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ АРХІВНОЇ СПРАВИ ЯК СКЛАДОВОЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО РЕСУРСУ	
2.1. Інформаційні архівні ресурси України.....	
2.2. Правові аспекти доступу до архівної інформації в Україні	
2.3. Провідні архіви світу в епоху цифрових технологій.....	
РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ АРХІВІВ	
3.1. Електронний ресурс архівної установи: стан та перспективи.....	
3.2. Вебсайти державних архівів як інформаційний ресурс.....	
ВИСНОВКИ	
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ	
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах сучасного світу, який перебуває у стадії постійного розвитку, відзначається високим ступенем мінливості, в чому величезна роль належить сучасним інформаційним технологіям, перетікання інформації з однієї частини планети до іншої відбувається блискавично швидко, чому не перешкоджають ні територіальні обмеження, ні мовні бар'єри, ні жодні інші перешкоди.

Поширення глобалізаційних процесів на всі сфери людської діяльності забезпечило постійно активну можливість доступу до різного роду інформаційних джерел, що зумовило до виникнення понять інформаційного суспільства та суспільства знань. Уможливлення оперативності в отриманні необхідної інформації та її доступності для отримання стало характерною ознакою нинішньої доби і спричинило потребу кардинальних змін у сфері діяльності інформаційних установ. Усі масиви інформації, що зберігаються у фондах архівних, бібліотечних, музейних установ, зазнають необхідної трансформації шляхом інтенсивного застосування програм оцифрування наявних інформаційних ресурсів.

Вивчення досвіду інформатизації архівної діяльності дає підстави для висновку про позитивні напрацювання. Сьогодні науковою розробкою питань, пов'язаних з процесами оцифрування документно-інформаційних масивів, що зберігаються в архівах, займаються УНДІАСД, Укрдержархів та інші провідні наукові установи.

«Як наголошується у документах Міжнародної ради архівів, архіви в міжнародному інформаційному мережевому суспільстві є однією з ключових структур системи соціальних комунікацій, забезпечують ефективність державного управління, відкритість і прозорість функціонування власних інститутів, створюють умов для удоступнення громадян до суспільно значущої інформації. Документальні ресурси українських архівів за обсягами концентрації, місткістю та унікальністю багатоаспектного інформаційного потенціалу – один із базових сегментів системи державних і світових

інформаційних ресурсів» – про це йдеться у «Стратегічній програмі розвитку архівної справи України на середньострокову перспективу (2019 – 2023 роки)».

«Високі вимоги до діяльності архівних установ, зумовлені реаліями інформаційного суспільства, сучасними вимірами державотворення в Україні, запитом українського суспільства на формування його національної ідентичності та національної пам'яті актуалізують проведення послідовного реформування архівної справи України».

«На часі – впровадження в архівній справі України науково-обґрунтованої програми її інноваційного розвитку з чітко визначеними метою, напрямками, механізмами реалізації, розробленої на теоретичних основах державного управління і стратегічного планування та з урахуванням найперспективніших трендів інформаційних технологій».

Актуальність досліджуваної теми обумовлена необхідністю збереження інформаційно-документальних ресурсів суспільства, які мають культурну цінність і становлять неоціненне надбання української нації.

Мета кваліфікаційної роботи полягає в теоретичному та практичному дослідженні теоретичних та практичних аспектів діяльності вітчизняних архівних установ як суспільних інститутів збереження, накопичення і трансформації інформаційно-документальних ресурсів суспільства, зокрема з використанням досвіду Державного архіву Кіровоградської області.

Завданнями роботи є:

- 1) Проаналізувати історіографію проблеми функціонування інформаційних архівних установ;
- 2) Розглянути джерельну базу та методи дослідження;
- 3) Визначити особливості архівної справи;
- 4) Охарактеризувати законодавчу базу як визначального чинника забезпечення оптимальних умов зберігання, примноження та використання інформаційного ресурсу архівних установ.
- 5) Простежити основні тенденції інформатизації архівної справи в Україні у контексті напрацювань провідних архівів світу.

б) Визначити пріоритетні задачі для активного впровадження в інформаційну сферу відповідних інформаційних технологій.

Об'єкт дослідження: інформаційна діяльність державних архівних установ.

Предмет дослідження: особливості формування, функціонування та перспектив розвитку електронного інформаційного ресурсу вітчизняних архівних установ, в тому числі Державного архіву Кіровоградської області.

Методи дослідження. У процесі розв'язання сформульованих завдань використано: метод моніторингу при дослідженні вебсайтів архівних установ як довідково-інформаційних систем; метод порівняння для співставлення ефективності здійснення інформаційної діяльності; метод аналізу для характеристики різних видів інформаційної продукції архівних установ – базових компонентів архівного інформаційного ресурсу; метод узагальнення для формулювання тез висновків; бібліографічний метод з метою укладання списку використаної літератури та джерел.

Наукова новизна дослідження полягає у широкоформатному розгляді актуальної проблеми ефективного збереження та надання в користування наявного архівного інформаційного ресурсу з використанням можливостей сучасної інформаційно-технологічної бази.

Визначена мета наукової роботи досягається завдяки вирішенню таких важливих задач:

1. З'ясувати особливості розвитку вітчизняної архівної сфери, проаналізувати законодавчу базу та правові засади доступу до архівного ресурсу.

2. Проаналізувати та узагальнити дані щодо наповнення документними та інформаційно-довідковими ресурсами НАФ України.

3. Визначити перспективні напрямки діяльності державних архівних установ, в тому числі й Державного архіву Кіровоградської області, з орієнтацією на досвід провідних архівів світу.

Розгляд системи архівних установ України, що покликані забезпечувати формування Національного архівного фонду як чинника збереження та примноження інформаційного ресурсу суспільства також акцентує на важливості викладених висновків та пропозицій.

Практичне значення результатів кваліфікаційної роботи спрямоване на визначення перспективних напрямків діяльності державних архівних установ, зокрема й Державного архіву Кіровоградської області.

Викладений у роботі теоретичний матеріал та висновки можуть бути використаними під час підготовки лекційного матеріалу, для спецкурсів та організації спеціальних семінарів, розробки проблемних програм за результатами досліджень.

Структура та зміст. Кваліфікаційне дослідження «Архіви – складова інформаційних ресурсів суспільства» складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури, додатків.

У вступі окреслено та обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено об'єкт, предмет, охарактеризовано мету та зміст завдань дослідження.

У першому розділі проаналізовано сучасний стан дослідження проблеми організації та забезпечення архівної діяльності, зазначена джерельна база, викладена коротка характеристика методів дослідження.

Другий розділ містить характеристику структурних та змістових особливостей вітчизняних архівних установ, правових аспектів доступу до архівної інформації а також формування інформаційного електронного фонду вітчизняних та зарубіжних архівних установ.

У третьому розділі визначено стан та перспективи формування електронного ресурсу архівних установ, функціонування вебсайтів державних архівів як ефективного інформаційного ресурсу.

Результати дослідження сформульовано у висновках.

Випускна кваліфікаційна робота містить 79 сторінок, список використаної літератури та джерел складає 63 найменування, додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Історіографія та джерельна база дослідження

Кваліфікаційна робота написана з урахуванням джерелознавчої, інформаційної бази та наукових праць, які стосувалися питань інформаційної діяльності в архівних установах. Як зазначив О. Мітюков, «задоволення потреб суспільства в архівній документній інформації – одна з визначальних функцій державних архівів» [89, с. 28]. Особливої уваги потребує сфера інформаційної діяльності архівних установ, оскільки користувачі мають право на отримання достовірної та своєчасної інформації з архіву. Необхідно дослідити та обґрунтувати концепцію інформаційно-довідкової діяльності архівів.

До джерельної бази, в першу чергу, слід віднести Конституцію України [1], Закони України «Про інформацію» [2], «Про національний архівний фонд та архівні установи» [3], «Про звернення громадян» [4], «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації» [5], «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» [6], Указ Президента України «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі» [7], Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні» [8], накази Міністерства юстиції України «Про затвердження Правил роботи архівних установ України» [9], «Про затвердження Порядку виконання архівними установами запитів юридичних та фізичних осіб на підставі архівних документів та оформлення архівних довідок (копій, витягів)» [10], «Про затвердження Інструкції про порядок витребування документів соціально-правового характеру для громадян України, іноземців та осіб без громадянства» [11], накази Державної архівної служби України «Про

забезпечення інформаційно-комунікаційного супроводження суспільно значущих заходів та взаємодію із засобами масової інформації» [12], «Про внесення змін до Порядку виконання архівними установами запитів юридичних та фізичних осіб на підставі архівних документів та оформлення архівних довідок (копій, витягів)» тощо [13].

В якості джерела для підготовки кваліфікаційної роботи з метою розкриття аспектів організації роботи Державного архіву Кіровоградської області були використані внутрішні документи Державного архіву Кіровоградської області, у тому числі документи фонду Р-1812 – доручення, положення та посадові інструкції. Матеріали розміщені на офіційних веб-сайтах обласних державних архівів України, теж є науково-інформаційною базою даного дослідження [31–56].

Основний закон України, що регулює функціонування інформаційної галузі держави – Закон України «Про інформацію», регулює всі сфери діяльності, в тому числі й архівну. Сьогодні архіви – це не лише місця для фізичного зберігання документів, вони скоріше виникли в результаті інституційної чи організаційної діяльності. Архіви зберігають історичну пам'ять, культуру та духовність людини, адже кожен громадянин має право на знання історії, традицій та інших культурних практик.

На самому початку даного нормативного документа акцентується увага на тому, що «основними напрямками державної інформаційної політики є: забезпечення доступу кожного до інформації; забезпечення рівних можливостей щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації; створення умов для формування в Україні інформаційного суспільства; забезпечення відкритості та прозорості діяльності суб'єктів владних повноважень; створення інформаційних систем і мереж інформації, розвиток електронного урядування; сприяння міжнародній співпраці в інформаційній сфері та входженню України до світового інформаційного простору» [2].

У Законі України «Про інформацію» представлено визначення ключових понять інформаційної сфери, що становлять також і понятійний апарат пропонованого дослідження. Акцентовано увагу на характеристиках різних видів інформаційних продуктів і послуг, які надаються суб'єктами інформаційної сфери. Інформаційна продукція: «матеріалізований результат інформаційної діяльності, призначений для задоволення потреб суб'єктів інформаційних відносин», а «інформаційною послугою є діяльність з надання інформаційної продукції споживачам з метою задоволення їхніх потреб» (ст. 23) [2].

У фокусі пропонованого дослідження – особливості інформаційної діяльності державних архівів, тому вагомим для нас є Закон України «Про Національний архівний фонд та архівні установи», у якому знаходимо вичерпне визначення ключових понять наших наукових пошуків. Так, одним із вагомих для нас понять є поняття національного архівного фонду, який у Законі визначається так: «Національний архівний фонд – сукупність архівних документів, що відображають історію духовного і матеріального життя Українського народу та інших народів, мають культурну цінність і є надбанням української нації» (ст. 1).

Державна політика в архівній справі та діловодстві потребує, звісно, свідомого і відповідального регулювання, що становить компетенцію Верховної Ради України. Одна із статей базового нормативного акту ВРУ вказує на те, що «Держава гарантує умови для зберігання, примноження та використання Національного архівного фонду, сприяє досягненню світового рівня в розвитку архівної справи і веденні діловодства» [3]. Вторинні інфопродукти, створювані фахівцями архівних установ, відповідно до Закону, - це «довідники у будь-якій формі (путівники, описи, каталоги, покажчики, бази даних, номенклатури справ тощо), призначені для пошуку архівних документів або відомостей, що містяться в них» (ч. 15 ст. 1) [3].

Закон також визначає процедури та форми використання інформації документів Національного архіву. Акцентується посилена увага на тому, що

«архівні установи у порядку, визначеному законодавством, надають документи Національного архівного фонду для користування фізичним та юридичним особам, створюють для цього відповідний довідковий апарат; видають архівні довідки, копії документів та іншим шляхом задовольняють запити фізичних і юридичних осіб; повідомляють про документи, в яких містяться відомості, що можуть бути використані державними органами і органами місцевого самоврядування та іншими заінтересованими сторонами; публікують, експонують та в іншій формі популяризують архівні документи, а також виконують інші функції, спрямовані на ефективне використання відомостей, що містяться в документах Національного архівного фонду» [3].

Отже, можемо стверджувати, що, відповідно до зазначеного вище, державою передбачено основні форми здійснення інформаційної діяльності архівних установ та їх структурних підрозділів. До системи архівних установ нашої держави (відповідно до Закону України «Про Національний архівний фонд та архівні установи») належать:

- «центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері архівної справи і діловодства;
- центральні державні архіви України;
- галузеві державні архіви;
- Державний архів в Автономній Республіці Крим;
- місцеві державні архівні установи;
- архівні установи органів місцевого самоврядування;
- архівні підрозділи державних наукових установ, музеїв та бібліотек;
- архівні підрозділи державних органів, органів місцевого самоврядування, державних і комунальних підприємств, установ та організацій;
- архівні підрозділи об'єднань громадян, релігійних організацій, а також підприємств, установ та організацій, заснованих на приватній формі власності;
- архівні установи, засновані фізичними особами та/або юридичними особами приватного права;

- науково-дослідні установи, а також підприємства та організації у сфері архівної справи і діловодства» [3].

Глобалізація всіх сфер життєдіяльності суспільства, безумовно, дуже впливає на особливості протікання інформаційних процесів загалом і на особливості функціонування інформаційної сфери зокрема. В Україні діє законодавство про керування інформацією та інформаційною діяльністю в усіх сферах, включаючи архівну справу, одночасно із, так би мовити, «традиційним законодавством» про збереження та захист архівів. З огляду на це, слід враховувати, що Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» (розділ 3, ст. 4) передбачає необхідність «створення в електронній формі архівних, бібліотечних, музейних фондів та інших фондів закладів культури, формування відповідних інформаційно-бібліотечних та інформаційно-пошукових систем з історії, культури, народної творчості, сучасного мистецтва України тощо» [6].

У Законі також наголошено на нагальній потребі «створення технічної і технологічної інфраструктури, електронних інформаційних ресурсів в архівах, бібліотеках та музеях, науково-дослідних установах з визначенням вимоги щодо обов'язкового зберігання в єдиному електронному форматі результатів наукової діяльності» [6].

Застосування методик створення вторинних документів, методів аналітико-синтетичного опрацювання інформації, а в результаті й формування електронних і традиційних архівних баз даних неможливе без «запровадження інформаційно-комп'ютерних технологій у бібліотеках, архівах, музеях та інших закладах культури, що сприятиме забезпеченню повного і постійного доступу населення до надбань культури, писемності, традицій та звичаїв усіх корінних народів і національних меншин України» [6].

У «Стратегії розвитку інформаційного суспільства України», прийнятій у 2013 році, серед іншого, наголошується на необхідності кваліфікованого вдосконалення нормативно-правової бази, що забезпечить розвиток інформаційної сфери та прискорить адаптацію до європейських правових норм

і стандартів, підвищить якісний рівень інформаційного представництва України в інтернет-просторі та збільшить кількість представленості українських інформаційних ресурсів в Мережі [8]. Стратегія була розроблена за безпосередньої участі Уряду України та мала на меті покращення рівня життя громадян держави. Вона зорєнтована на вирішення проблем, що перешкоджають ефективному застосуванню інформаційно-комунікаційних технологій з метою покращення якості життя громадян, забезпечення розвитку та конкурентоспроможності України в економічній, соціально-політичній, культурній та духовній сферах буття.

Досягти озвучених вище завдань можна лише за мови їх поетапного втілення. Наприклад, під час другого етапу (2016-2020 рр.) передбачалася гармонізація функціонування інформаційного суспільства в Україні зі світовим інформаційним співтовариством та здійснення повсюдного впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, починаючи від освіти, культури, і закінчуючи архівною справою, охороною здоров'я та охороною навколишнього середовища.

Базуючись на основних положеннях законодавчих документів, про які йшлося вище, органи виконавчої влади уклали низку важливих документів про інформаційну діяльність архівних установ. Серед таких документів, наприклад, Наказ № 16 Державного комітету архівів України (нині - Національна архівна служба України) від 16 березня 2001 року «Про затвердження Правил роботи архівних підрозділів державних органів, місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій» [9]. Даним наказом визначаються основні вимоги до роботи вітчизняних архівів та акцентується увага на тому, що «основними формами використання службових документів є виконання вимог соціально-правового характеру, видача документів у тимчасове користування за межами архіву, обслуговування користувачів у читальному залі та відкритий доступ до архівних документів»[9].

Окрім базових норм законодавства та правил роботи, якими користуються всі архіви в Україні, архівні установи керуються у своїй діяльності правилами, що розроблені спеціально для кожного архіву. Кваліфікаційна робота базується на таких документах: Положення про Державний архів Кіровоградської області [15] та Положення про відділ інформації та використання документів Державного архіву Кіровоградської області [23].

Значиму інформацію про документні (інформаційні) ресурси архівних установ та їх структурних підрозділів знаходимо на їх офіційних веб-сайтах. Тому при підготовці даної кваліфікаційної роботи ми використовували, у тому числі, дані веб-сайтів частини архівних установ держави – обласних архівів України та Центрального історичного архіву (м. Київ).

Розгляд інформації веб-сайтів архівів дозволяє визначити кількісні та якісні характеристики інформаційних продуктів та послуг, що надаються архівними установами. За результатами моніторингу офіційних веб-сайтів можна робити висновки про стан оцифрування архівної галузі в Україні в цілому. Зазначимо, що ці процеси, попри певні об'єктивні причини, відбуваються наразі досить швидко, що вкотре переконує нас в орієнтації фахівців архівної сфери України на кращі світові практики.

Заявлена тема дослідження змовила необхідність ґрунтовного ознайомлення з інформацією веб-сайтів досліджуваної установи та інших установ галузі. Аналіз отриманих даних дозволив узагальнити інформацію щодо довідково-інформаційного апарату, документно-інформаційних ресурсів, представлених у сучасному соціокультурному просторі Державним архівом Кіровоградської області (далі - ДАКО) і водночас забезпечив можливість визначення необхідних кроків для покращення його діяльності [33].

Як стверджують фахівці «найбільш чутливим до потреб громадян є веб-портал Національної архівної служби України (далі - Укрдержархів), який забезпечує оперативний доступ до інформації про роботу відомства та інформаційну діяльність архівних установ України. Він також надає

користувачам вичерпну інформацію з актуальних питань, опис нормативно-правової бази архівної галузі, регуляторного законодавства, галузевих програм та міжнародних контактів у роботі архівів, публікацію вимог до звернень громадян та запровадження документальних виставок в режимі онлайн» [31].

Окрім вказаних джерел та названої інформаційної бази, у нашому дослідженні також використано відомості наукових статей, вагомих у контексті теми кваліфікаційної роботи. Одним із найновіших аспектів, що його знаходимо у наукових розвідках, є характеристика інформаційно-аналітичної та реферативної діяльності – як одного з перспективних напрямків подальшого розвитку архівних ресурсів та архівної сфери. Увесь корпус наукових праць із теми кваліфікаційної роботи можна класифікувати за змістом, виділивши при цьому такі групи робіт:

- дослідження, у яких охарактеризовано ключові поняття інформаційно-архівної галузі;
- дослідження, присвячені власне проблемі формування інформаційних архівних ресурсів, забезпеченню доступу до них;
- дослідження про перспективи, механізми та труднощі здійснення інформаційно-аналітичної та інформаційно-довідкової роботи в архівах.

У роботах В. В. Брежнєвої [67], М. Ю. Дворкіної [71], І. В. Захарової [75], С. П. Кулицького [80], Н. С. Меньківської [87] та інших знаходимо дослідження особливостей організації та здійснення інформаційної діяльності. У фундаментальній праці В. І. Захарової та Л. Ю. Філіпової [76] знаходимо вичерпну інформацію про всі етапи здійснення інформаційно-аналітичної діяльності в установах культурно-інформаційної сфери. Авторки справедливо розглядають «інформаційно-аналітичну діяльність як важливу складову інформаційної діяльності, яку здійснюють інформаційні працівники» [76].

Інформаційна діяльність – соціально важлива наукова робота для покращення результатів наукових досліджень та наукових розробок. Вона поєднує етапи збирання, аналітико-синтетичної опрацювання, зберігання та пошуку документної інформації, її втілення у необхідній формі.

У підручнику С.П. Крицького [80] знаходимо ґрунтовний матеріал про особливості здійснення інформаційної роботи. Тут інтегровано потужні напрацювання різних сфер науки і техніки – кібернетики, інформатики, лінгвістики, психології та економіки. При цьому автор розглядає особливості та практичні аспекти провадження інформаційної роботи в кожній із них.

У дослідженні Ю. Ковтанюка проаналізовано найновіші підходи до процесів організації та управління архівною галуззю на рівні країни і регіону в умовах сучасного суспільства знань [77]. Т. Білушак розглядає особливості використання цифрових інструментів у сфері архівних комунікацій [58]. Питання менеджменту і маркетингу інформаційних продуктів та послуг, функціонування інформаційного ресурсу в системі «споживач-архів» досліджує І. Дідур [72].

Проблемам забезпечення доступу до інформаційних ресурсів вархівів в сучасних історико-культурних умовах присвячені дослідження таких науковців, як Г. В. Боряк [65] та Л. Ю. Філіпова [101]. Так, дослідник Г. В. Боряк розглядає особливості функціонування архівних інформаційних систем, акцентує на необхідності забезпечення доступу громадськості до архівних документних ресурсів, вивчає перспективи інтеграції та кооперації архівних установ України і світу [65]. Доступність інформаційних ресурсів архіву має контролюватися і забезпечуватися перш за все державою, а потім – самою архівною установою, оскільки саме плідна співпраця у даному напрямі спрацює на користь формування потужного єдиного інформаційного простору держави [64].

Ще один напрямок архівознавчих студій представляє дослідження Матяш І.Б., у якому розглядаються особливості діяльності архівів як інститутів соціальної пам'яті у контексті міжнародних пошуків у даному напрямку [85]. Такі дослідження забезпечують можливість аналізу архівів як інституцій різних форм власності, що зберігають задокументовану пам'ять народу, транслюючи надбання і досвід людства у часі та просторі. Так, дослідники І.І. Тюрменко, Л.В. Божук, Т.К. Божук, Т. Курченко та Л. Халецька акцентують

увагу на надважливій місії захисту історико-культурної спадщини та надання широкій громадськості вільного доступу до інформаційних ресурсів архівів, бібліотек, музеїв – інститутів соціальної пам'яті.

Наприклад, І. Тюрменко визначає фактори збереження в архівних установах історико-культурного надбання у цифровій формі, досліджує питання взаємодії архівів та споживачів архівної інформації, вивчає позитивний досвід, здобутки і переваги архівної справи у країнах Європейського Союзу [96].

Інформаційне забезпечення діяльності архівів, використання новітніх інформаційних технологій у їх роботі – у полі зору науковця Л. В. Божук. Автором проведено всебічне дослідження довідково-інформаційної роботи архівної установи, проаналізовано архівні веб-сайти та змістове наповнення упорядкованих колекцій електронних документів, оскільки веб-сайт – своєрідна документно-інформаційна система, що включає впорядковані колекції електронних документів та посилань на них [61].

У статті Л. П. Халецької [102] знаходимо вимоги та особливості створення якісного офіційного веб-сайту.

Дослідниця М. Чиркова розглядає сучасні проблеми правового, інтелектуального та фізичного доступу до документних ресурсів державних архівів та надає рекомендації щодо покращення інтелектуального доступу [105].

У книзі «Автоматизовані бази даних у світовому інформаційному просторі» [101] дослідниця Л. Філіппова розглядає нагальну потребу у формуванні електронних колекцій архівних документів; у дослідженні обґрунтовані можливості розширення сфери інформаційної діяльності архівів.

Вивченню змісту та еволюції понять «інформаційні ресурси», «національні інформаційні ресурси», «національні електронні інформаційні ресурси», «національні інформаційні ресурси», «архівні документи», «архівні фонди», «національний архівний фонд» присвячені праці Л. В. Левченко, Л. М. Попової та А. В. Хромова. Досліджуючи Національний архівний фонд

України, автори акцентують увагу на тому, що «головним пріоритетом Національного архіву України є оцифрування всього процесу архівної роботи та діловодства» [81].

Перспективні напрямки взаємодії закладу вищої освіти та архівної установи розглядає дослідниця М. Палієнко. У фокусі її уваги – практична підготовка студентів на базі архівної установи з використанням сучасних досягнень у сфері новітніх технологій [90].

Проблеми формування архівних фондів цифрових аудіовізуальних документів вивчаються у роботі Т. О. Ємельянової [74]. Авторка розглядає обсяг поняття «цифрові аудіовізуальні документи» у якості об'єкта архівного комплектування та акцентує увагу на питанні започаткування загальнодержавної цільової програми, як важливого пріоритету культурно-інформаційної політики.

Тлумачення понять «інформаційної діяльності, науково-інформаційної діяльності та інформаційно-аналітичної діяльності Національного архівного фонду» знаходимо у роботах Н. С. Меньківської [87; 88]. Авторка уточнює значення терміна «інформаційна діяльність архівів» та зауважує, що пріоритетна роль архівів – забезпечення суспільних потреб в релевантній ретроспективній інформації. Дослідники розглядають «інформаційну діяльність національних архівів як постійного і систематичного збирання, використання, поширення та зберігання первинної і вторинної документної інформації архівами, створеними і фінансованими державою з метою задоволення ретроспективних документних інформаційних потреб громадян, юридичних осіб і держави, що здійснюється на постійній основі Архіви Сполученого Королівства надають власне визначення терміну «архів».

У роботах Г. Боряка [18], Л. Дубровіної [28; 29], К. Новохатського [55], А. Кисельова [40; 41; 43], А. Сукало [108; 109] досліджено проблеми процесу інформатизації веб-порталу «Архіви України».

У своєму дослідженні «Архівна галузь України в глобальному інформаційному середовищі» А. Сукало зазначає, що перспективи

впровадження сучасних технологій в архівну справу залежать від сучасного стану національного та глобального інформаційного простору, державної політики щодо стратегічного планування розвитку інформаційного суспільства України та здійснення процесу інформатизації в архівній галузі. Варто зазначити, що це визначено метою проекту [109]. Відтак вивчення інформації та структури веб-порталу «Архіви України» є актуальним спрацьовує на розвиток інформаційного суспільства загалом та інформаційного простору зокрема.

У розрізі розробки «Програми інформатизації архівної справи» постало питання створення інтегрованого електронного ресурсу архівної галузі України. Наслідком цього стало прийняття 20 вересня 2000 р. наказу Державного комітету архівів України (ДКАУ) «Про створення веб-сайту Державного комітету архівів України», офіційно започаткованого 24 грудня 2000 року.

Вже у 2010 році на розгляд громадськості було представлено оновлену а структуру веб-порталу, сайт входить до Спеціального реєстру ЮНЕСКО, а у 2004 році – набув функціональних можливостей веб-порталу [13]. Зауважимо, що пріоритетною ціллю розробників веб-сайту стало не лише інформаційне забезпечення потреб громадськості, але забезпечення інтелектуального доступу до документів НАФ з використанням можливостей даного інформаційного сервісу.

Зі сказаного вище можна зробити висновок, що цифровізація, оцифрування важливих інформаційних ресурсів архіву – наразі чи не найбільш популярний напрямок архівної справи та архівознавчих пошуків. Як зазначає Н. Меньківська, «питання особливостей організації інформаційної діяльності в Національному архівному фонді залишається актуальним і сьогодні та потребує подальшого дослідження» [87, с. 54].

У роботі С. О. Дорогих зустрічаємо визначення «інформаційної діяльності». Розглядаючи зміст терміна «інформаційна діяльність» дослідник

виокремлює три вагомі риси, які є складовими і визначальними для інформаційної діяльності: її мета, види та суб'єкти [73].

Дослідниця В. Ляшенко аналізує основні аспекти формування та функціонування понятійного апарату, що стосується використання архівної інформації та архівних документів [84].

Остання група документів, за наведеною вище класифікацією – наукові розвідки про формування електронних архівних матеріалів, особливості популяризації та розвитку веб-сайтів національних архівів, структури та змісту веб-сайтів архівних установ. Сюди умовно зараховуємо публікації Г. В. Боряк [65] та А. А. Кисельова [79].

Особливо ґрунтовною роботою, у якій розкрито питання створення, розвитку та функціонування веб-сайтів є дисертаційне дослідження А. А. Кисельової [79].

У статті Г. Бородіної та В. Дикої [63] проаналізовано організацію та використання інформаційних ресурсів НАФ України. Дослідники, так само як інші науковці, акцентують увагу на нагальній необхідності повсюдного впровадження інформаційних технологій у практику архівної роботи. Дослідниця Н. М. Христова розглядає науково-довідкові видання, систему довідкового апарату НАФ у її цілісності та з метою покращення функціонування [103].

Таким чином, короткий огляд історіографії питання та джерельної бази з теми дослідження засвідчив посилену увагу дослідників до проблем інформаційного суспільства та інформаційної (архівної) діяльності як у нашій державі, так і за її межами. Ґрунтуючись на базових положеннях законодавчих документів, нормативно-правових актів, наказів органів влади, архіви України в цілому досить ефективно здійснюють власну інформаційну, наукову, аналітичну та довідкову діяльність.

У наявних наукових розвідках з теми дослідження знаходимо переважно відомості про довідково-інформаційну роботу українських архівів, проте недостатньо дослідженими залишаються аспекти формування інформаційних

ресурсів окремих архівних установ та проблеми їх інтеграції в сучасну архівну інфосферу. Це і визначає актуальність теми дослідження.

Джерельну базу кваліфікаційної роботи становили:

1) Законодавчі та нормативно-правові акти, серед яких:

Конституція України від 28.06.1996. № 254к/96-ВР. Поточна редакція 01.01.2020.

Закон України «Про інформацію» від 13.11.1992. Поточна редакція 16.07.2020.

Закон України «Про національний архівний фонд та архівні установи» від 24.12.1993. Поточна редакція 16.10.2020;

Закон України «Про звернення громадян» від 17.10.1996. Поточна редакція від 01.01.2020;

Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні» від 15.05.2013. № 386-р.;

Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Правил роботи архівних установ України» від 08.04.2013. № 656/5. Поточна редакція від 07.11.2018;

Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Порядку виконання архівними установами запитів юридичних та фізичних осіб на підставі архівних документів та оформлення архівних довідок (копій, витягів)» від 02.03.2015. № 295/5. Поточна редакція від 03.02.2021;

Наказ Державної архівної служби України «Про забезпечення інформаційно-комунікаційного супроводження суспільно значущих заходів та взаємодію із засобами масової інформації» від 30.06.2020, № 86;

Наказ Державної архівної служби України «Про внесення змін до Порядку виконання архівними установами запитів юридичних та фізичних осіб на підставі архівних документів та оформлення архівних довідок (копій, витягів)» від 19.01.2021, № 232/5 та ін.

2) Матеріали архівів, масиви архівних документів, документи Державного архіву Кіровоградської області, зокрема:

«Річний звіт відділу інформації та використання документів за 2021 р.»,
«Поточний архів відділу інформації та використання документів ДАКО»;

Річний звіт відділу інформації та використання документів за 2022 р.
Поточний архів відділу інформації та використання документів ДАКО. Папка
«Звіти» та інші документи поточного архіву Державного архіву
Кіровоградської області.

3) Матеріали офіційних сайтів / порталів архівних установ України,
зокрема:

Офіційний вебпортал Державної архівної служби України;

Офіційний вебсайт Центрального Державного історичного архіву
України у м. Київ;

Офіційний вебсайт Державного архіву Кіровоградської області.

4) Для повноцінного висвітлення проблематики обраної теми
дослідження також використовувалися державні стандарти, а саме:

ГСТУ 55.001-98 «Документи з паперовими носіями. Правила зберігання
Національного архівного фонду. Технічні вимоги»: стандарт для всіх видів
документів, матеріалом для виготовлення яких є папір.;

ДСТУ 33.116:2010 «Страховий фонд документації. Електронні копії
документів. Загальні вимоги» та ін.

1.2. Методи дослідження

Розвиток і вдосконалення інформаційної діяльності в архівній сфері
об'єктивно вимагає розробки теоретичних, методичних і практичних питань,
пов'язаних з осмисленням історичного досвіду, удосконаленням підходів до
відбору, експертизи цінності документів, класифікації, описування, зберігання
і використання, підготовки висококваліфікованих архівістів.

Це кваліфікаційне дослідження має на меті узагальнити досвід
інформаційної діяльності відділу інформації та використання документів

ДАСО. Для досягнення поставлених завдань було використано наукову методологію, яка дозволяє описати проблему цілісно і всебічно.

Використано такі методи: емпіричні (спостереження, моніторинг, порівняння), загальнонаукові (аналіз, синтез, опис, узагальнення, абстрагування) та специфічні (бібліографічний, ілюстративний).

Спостереження - це систематичне, цілеспрямоване і спеціально організоване сприйняття предмета чи явища об'єктивної дійсності (об'єкта дослідження). Як метод наукового пізнання спостереження дає можливість отримати первинну інформацію у вигляді серії емпіричних описів. Спостереження зазвичай вважається найелементарнішим методом і одним із структурних елементів комплексу інших емпіричних методів.

Можливості методу спостереження дещо обмежені, оскільки дозволяють виявити лише зовнішні ознаки та прояви фактів, тоді як внутрішні процеси залишаються неспостережуваними. Як правило, до методів спостереження вдаються тоді, коли втручання в досліджуваний процес є небажаним або неможливим [78, с. 44].

У цьому дослідженні було проведено спостереження за інформаційною діяльністю ДАСУ, але не було можливості вплинути або змінити правила та організацію такої роботи. На основі результатів дослідження у цьому кваліфікаційному документі подано загальну інформацію про види інформаційної діяльності архівів, інформаційні продукти та послуги в архівній сфері, а також описано деякі особливості інформаційної діяльності регіональних національних архівів та окремих архівів світу.

Поняття "моніторинг" найчастіше вживається стосовно конкретних дій або змішаних заходів, що здійснюються на основі теоретичних і практичних розробок, об'єднаних визначенням "моніторинг", які слугують для з'ясування ситуації в певній сфері [100]. Моніторинг як метод дослідження - це вивчення предмета з метою виявлення його кількісних та якісних характеристик.

У цьому кваліфікаційному дослідженні метод моніторингу було застосовано для вивчення веб-сайтів архівних установ як довідково-інформаційних систем.

У процесі аналізу інформаційної діяльності відділу інформації та використання документів ДАКО використано метод порівняння для порівняння ефективності інформаційної діяльності за останні п'ять років. Порівняння дає можливість визначити схожість і відмінності в об'єктах, явищах, теоріях і перспективах, а також виявити спільні риси, притаманні двом або більше об'єктам [78, с. 47]. За результатами порівняльного методу було виявлено, що архівні інформаційні матеріали сьогодні широко розповсюджуються в суспільстві як традиційними методами, так і за допомогою новинних повідомлень в Інтернеті.

Цей метод дозволяє провести паралель між традиційними інформаційними продуктами та послугами і тими, що надаються користувачам у чітко визначеній матеріальній формі. Порівняння завжди є важливою передумовою для узагальнення.

Спостереження, порівняння та моніторинг як емпіричні методи нерозривно пов'язані із загальнонауковими методами аналізу, синтезу та узагальнення.

Метод аналізу розчленовує ціле на складові частини (ознаки, характеристики та зв'язки) і всебічно їх вивчає [78, с. 55]. Так, у даній кваліфікаційній роботі за допомогою цього методу інформаційно-довідкова діяльність архіву поділяється на дві складові - інформаційну та довідкову, які аналізуються та описуються окремо, а потім поєднуються в одне ціле. Таке поєднання було досягнуто завдяки використанню загальнонаукового методу синтезу.

Цей метод аналізу також допоміг розмежувати та проаналізувати традиційну інформаційно-аналітичну діяльність Національного архівного фонду України та діяльність в Інтернеті. Проаналізовано різні види

інформаційних продуктів архівних установ, які складають архівні інформаційні ресурси окремо один від одного, але як частини одного цілого.

Методи аналізу та інтеграції можна поділити на прямі, тобто емпіричні, та парадоксальні, тобто рудиментарні теоретичні. У дослідженні відповідності прямий або емпіричний аналіз та синтез застосовувалися на етапі поверхневого пізнання об'єкта. У цьому випадку виділялася частина об'єкта, уточнювалися його характеристики, проводилися найпростіші вимірювання і фіксувалися дані про загальну поверхню [78, с. 55].

Таким чином, за допомогою безпосереднього аналізу на початкових етапах написання кваліфікаційної роботи можна було спочатку ознайомитися з традиційною діяльністю архіву в узагальненому вигляді, а потім сконцентруватися виключно на інформаційній роботі.

Щодо використання методів абстрагування, то слід зазначити, що їх суть полягає в "мисленнєвому відокремленні певних ознак або характеристик предмета, явища чи процесу". Завдяки абстрагуванню стає можливим виділити з усієї сукупності ознак і характеристик загальні та найбільш суттєві" [78, с. 55]. Таким чином, в результаті абстрагування з розгляду можуть бути виключені характеристики та ознаки предмета, які не є суттєвими для даного дослідження.

Наприклад, при вивченні інформаційної діяльності інформаційних відділів ДАКО та інших обласних архівів (тобто наявності їхніх веб-сайтів) необхідно було зосередитися на їхній інформаційній діяльності, а не на основній функції архіву (тобто збереженні історико-культурної спадщини).

Інформація, отримана в результаті застосування описаної вище методології дослідження, була класифікована на підрозділи та пункти за допомогою методу узагальнення, відповідно до поставлених завдань. Крім того, метод узагальнення був використаний для підбиття підсумків кожного підрозділу та загальних висновків кваліфікаційної роботи.

Бібліометричний метод використовувався для підготовки бібліографії та списку використаних джерел, а ілюстративний - для підготовки додатків до кваліфікаційної роботи.

Застосування методологічної бази дозволило розробити загальну структуру кваліфікаційного дослідження, сформулювати його специфіку та організаційні засади, дослідити інформаційно-довідкову роботу Державного архіву Кіровоградської області в цілому та діяльність відділу інформації та використання документів цього ж архіву.

Науковий метод, використаний при написанні кваліфікаційної роботи, сприяв розкриттю поняття "інформаційно-довідкова робота", її складових та специфіки реалізації в архівній сфері.

Так, у першому розділі кваліфікаційної роботи проаналізовано нормативно-правову та інформаційно-джерельну базу, використану при вивченні теми дослідження. Це дало змогу виявити кількісний та якісний масив наукових розробок за темою кваліфікаційної роботи. Використання методів наукового дослідження дозволило систематизувати опрацьовану інформацію, узагальнити та представити цілісні результати дослідження.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ АРХІВНОЇ СПРАВИ ЯК СКЛАДОВОЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО РЕСУРСУ

2.1. Інформаційні архівні ресурси України

Стосовно можливостей тематичного розподілу інформаційного масиву, то «Інформаційні ресурси архівів за масштабами (рівнями) кумуляції інформації можна класифікувати за типологічною ознакою на такі: міжнародні, національні, державні, регіональні (обласні), муніципальні (міські), ресурси інших архівних установ, громадських організацій тощо; за змістом – універсальні та тематичні; за характером інформації – первинні, вторинні, змішані» [43]. Найбільший державний інформаційний ресурс України – веб-портал Державної архівної служби України «Архіви України», забезпечує можливість доступу до сайтів наявних державних архівних установ країни.

Відповідну до встановленого розподілу державних архівних установ України всі вони розподілені на такі підгрупи: центральні архівні установи, обласні установи, відомчі архівні установи, установи Національної академії наук України, установи Міністерства освіти і науки України, архівні установи Міністерства культури України, архівні відділи у музеях а також в інститутах громадської пам'яті.

Започаткування процесу архівного зберігання електронних вітчизняних інформаційних ресурсів безпосередньо пов'язане з Центральним державним електронним архівом України (ЦДЕА України), створення якого відбулося «відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України № 279-р від 12 травня 2007 року» [66].

В Українському науково-дослідному інституті архівної справи та документознавства (УНДІАСД) проводиться робота з архівування наявної документації, дослідження та огляд наукових досліджень, присвячених питанням документознавства, функціонування та розвитку архівної справи

[62]. Увесь інформаційний масив на сайті УНДІАСД погруповано у 16 логічно сформованих відповідних рубрик.

Право на зберігання відповідно до встановлених норм документів, у яких зафіксована діяльність усіх урядових установ України від початку ХХ століття, найперше належить Центральному державному архіву вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України) [64]. Нині Центральний державний архів вищих органів влади та управління України на своєму сайті презентує 5321 фонд.

Центральний архів громадських організацій України (ЦДАГО) став місцем збереження унікальних документів не тільки різних політичних партій, а й різних рухів та об'єднань громадян, які функціонували в Україні у перші роки ХХ століття [65]. ЦДАГО нарахує 229 фондів, 608 одиниць описів, кількість справ складає 300205 одиниць.

Центральному історичному архіву України (ЦДІАУ) належить одне з почесних місць з-поміж найстаріших вітчизняних архівів. В цьому архіві зберігаються документи, які представляють особливості періоду знаходження України у межах Польщі і Литви (ХУІ століття – кінець ХУІІІ століття) а також історичні особливості існування росії (перша половина ХУІІ століття – лютий 1917 року – місяць відомої за своєю назвою події – більшовицька революція). У багатих фондах ЦДІАУ вагоме місце відведено фондам установ Гетьманщини (історичний період з кінця ХУІІ ст. й до останньої чверті ХУІІІ ст.) [67]. В даному архіві налічується: фондів – 1618 одиниць; справ – 4284 одиниці. Наразі каталог архіву налічує Кількість карток каталогу ЦДІАУ становить 660 226 одиниць. Рубрика ЦДІАУ «Архів новин» розпочала роботу з 2010 р..

Центральному історичному архіву України (ЦДІАК України) пасує визначення: найбагатший і найстаріший архів України. Матеріали, що розміщені на збереження у фондах ЦДІАК України, а їх налічується 762 одиниці, – це історичні документальні свідчення від доби ХІІ століття до початку ХХ століття, які презентують історичні віхи таких країн, як Західна

Україна, Литва, Австро-Угорщина, Польща, Молдова, Німеччина, Угорщина, також інших країн Європи [69].

У фондах Центрального державного кінофотофоноархіву України імені Г. С. Пшеничного (ЦДКФФА України) зберігаються аудіовізуальні документальні матеріали. [61]. Центральному державному архіву кінофотофонодокументів України ім. Г. С. Пшеничного належить вебсайт, інформація на якому презентована у 24 тематичних рубриках. Мова оцифрованих матеріалів – це 104 мови, що уможлиблює доступ до матеріалів вебсайту громадянам багатьох країн світу.

За Центральним науково-технічним архівом України (ЦНТА України) закріплене право збереження документації, в якій розглядалися питання, як промислове виробництво, капітальне будівництво, наукові дослідження даної галузі [70]. Центральний державний науково-технічний архів України сьогодні презентує свій вебсайт, у якому наявні три розділи. У третьому розділові викладена інформація за 22 тематичними рубриками. «Розділ «Довідник архіву» містить: «Анотований реєстр описів фондів Центрального державного науково-технічного архіву України», «Путівник по Центральному державному науково-технічному архіву України», «Картографічні матеріали у складі проектної документації Центрального державного науково-технічного архіву України» [70].

У Центральному музеєві літератури та мистецтва України (ЦМЛМ України) зберігаються документальні свідчення, що стосуються літературно-мистецьких процесів значного історичного періоду, а саме: XVIII ст. – 20-ті рр. XXI ст. [66]; Кількість наявних фондів у ЦМЛМ України на 1 січня 2023 р. сягає 1411 одиниць, установи та організації представлені 123 фондами; кількість фотоматеріалів – 19633 одиниці. Сайт ЦМЛМ України презентував 41 онлайн-виставку.

Мета створення Центрального державного архіву закордонних українців (ЦДАЗУ) полягала в тому, щоб він діяв «як координаційний центр роботи з документами українців, що перебувають за межами нашої держави. Ці

документи зберігаються в інших архівах та в архівних підрозділах організацій, державних органів і в архівах громадян». Архіву належить виконання функцій з організації передачі та повернення Україні усього історико-культурного масиву спадщини, якою володіють закордонні українці, українські громади різних країн світу, з метою першочергового залучення її в інформаційний обіг – науковий, культурний та духовний, оскільки вона становить вагомое національне культурне багатство, яке уже надійшло на збереження в Україну або ще залишається за межами держави [63].

Розподіл наявних фондів у ЦДАВО України [63] доцільно поділено у межах трьох груп: 1) архівні матеріали – 67 колекцій; 2) бібліотечні матеріали – 24 колекції; 3) музейні матеріали – 136 колекцій. На вебсайті ЦДАВО України представлено 50 тематичних виставок та 69 наукових публікацій.

Веб-сайти державних архівів областей України становлять найпотужніший інформаційний ресурс нашої держави. Електронні каталоги метричних книг разом з анотаціями до них можна назвати найбільшим ресурсом цих архівних установ. В цілому офіційні вебсайти державних архівів Житомирської, Кіровоградської, Рівненської, Одеської, Волинської, Київської, Харківської, Черкаської та Дніпровської областей містять 52% відповідних каталогів. Уся документація даного типу, яка викладена на вебсайтах, має відповідний науковий апарат.

Для спрощення Процедуру доступу до електронного архівного фонду спрощено шляхом забезпечення можливості скористатися наявними електронними анотованими реєстрами описів архівних фондів а також електронними путівниками вітчизняних архівних установ.

Один з потужних інформаційних ресурсів складається з електронного анотованого реєстру документів, що були розсекреченими протягом останніх десятиліть, а доступ до даного реєстру запропоновано вебсайтами ДАКО, державних архівів Полтавської, Дніпропетровської, Одеської, Миколаївської, Сумської а також Тернопільської областей.

Вебсайти державних архівів Вінницької й Чернігівської областей пропонують відкритий доступ до унікальних колекцій документів.

Вебпортал «Архіви України» і побудова його ресурсної бази сформовані з урахуванням логічної структури процесу функціонування асистеми архівів, до складу якої входять ресурси різного рівня а також різних систем керування такими ресурсними масивами. Дані ресурси складаються з п'яти компонентів, які становлять у комплексі інформаційно-ресурсну модель вебпорталу. Даний ресурсний комплекс об'єднує в собі: інформацію стосовно організації та особливостей діяльності системи; інформацію нормативно-правового характеру; інформаційні профільні блоки, що містять інформацію про Асоціацію архівів України та ряд інших архівних установ; ряд питань, які стосуються організації використання інформації архівів; інформацію про власне наукову й науково-інформаційну роботу архівних підрозділів та установ.

Інформація на Вебпортал «Архіви України» пропонує інформацію, згруповану у 34 взаємопов'язаних тематичних розділах. Кожен такий із 33 тематичних розділів офіційного порталу «Архіви України» пропонує відповідну інформацію в чітко структурованому вигляді.

Мета діяльності, місія та пріоритети діяльності УДУ викладено у підрозділі «Про УДУ [103]».

Окремий розділ містить інформацію щодо структурних особливостей НАФ України, про керівництво НАФ, щодо повноважень керівного складу, контактна інформація підрозділів НАФ України.

Виразне відображення функціональних завдань архівної сфери має місце у семантиці понять «інформація», «інформаційні ресурси архівного вебсайту/вебпорталу» і пов'язане з деякими діяльнісними аспектами архівної установи.

Найперше необхідно виокремити особливості організаційної структури та специфіку функціонування НАФ України, на який покладено цілий ряд важливих управлінських обов'язків як на центральний державний орган

управління архівною справою: організація управлінської й адміністративної діяльності; організація наукової та інформаційної діяльності; забезпечення необхідною інформацією українського суспільства та світової спільноти; надання необхідної інформації органам державної влади, органам місцевого самоврядування стосовно змісту та складу архівних інформаційних ресурсів, які розміщені на збереження у НАФ України, а також для інших юридичних осіб. Таким чином усім категоріям користувачів забезпечується право на отримання необхідної інформації. Другий аспект акцентує на забезпеченні правових та соціальних гарантій, що уможливають економічний, політичний, науковий, культурний та освітній розвиток а також захист прав кожного громадянина, та регламентує використання інформації, яка розташована в документних масивах НАФ України.

Значно детальніша інформація викладена у відповідних розділах вебпорталу «Архіви України». Розділ «Архівні установи» [14] містить виклад назв та електронних адрес архівних установ: «1) 10 центральних архівів; 2) Київський національний науковий архів; 3) Національний архівний фонд зберігання документів; 4) Генеральна дирекція з експлуатації центрального архівного комплексу України; 5) 27 обласних архівів, 6) Державний архів м. Києва (ДАК); 7) Державний архів м. Севастополя; 8) 13 галузевих архівів; 9) інші архіви, що належать до сфери управління УДУ».

Центральні державні архіви України презентовано такими архівними установами: Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства (УНДІАСД); Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України); Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України); Центральний державний історичний архів України, м. Київ (ЦДІАК України); Центральний державний історичний архів України, м. Львів (ЦДІАЛ України); Центральний державний кінофотофоноархів України ім. Г. С. Пшеничного (ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного); Центральний державний науково-технічний архів України (ЦДНТА України); Центральний державний архів-музей літератури і

мистецтва України (ЩДАМЛМ України); Центральний державний архів зарубіжної україніки (ЩДАЗУ); Центральний державний електронний архів України (ЩДЕА України) [111].

До місцевих архівних установ належать: Державний архів в Автономній Республіці Крим; Державний архів Вінницької області; Державний архів Волинської області; Державний архів Дніпропетровської області; Державний архів Донецької області; Державний архів Житомирської області; Державний архів Закарпатської області; Державний архів Запорізької області; Державний архів Івано-Франківської області; Державний архів Київської області; Державний архів Кіровоградської області; Державний архів Луганської області; Державний архів Львівської області; Державний архів Миколаївської області; Державний архів Одеської області; Державний архів Полтавської області; Державний архів Рівненської області; Державний архів Сумської області; Державний архів Тернопільської області; Державний архів Харківської області; Державний архів Херсонської області; Державний архів Хмельницької області; Державний архів Черкаської області; Державний архів Чернівецької області; Державний архів Чернігівської області [54].

Система галузевих державних архівів: Галузевий державний архів Служби безпеки України; Галузевий державний архів Міністерства внутрішніх справ України; Галузевий державний архів Міністерства оборони України; Галузевий державний архів Державного комітету по гідрометеорології; Галузевий державний архів – Державна установа «Державний картографо-геодезичний фонд України» Міністерства охорони навколишнього середовища України; Галузевий державний архів – Державне науково-виробниче підприємство «Державний інформаційний геологічний фонд України»; Галузевий державний архів Державного департаменту України з питань виконання покарань; Галузевий державний архів Управління державної охорони України; Галузевий державний архів документів, пов'язаних із захистом прав та інтересів України в закордонних юрисдикційних органах; Галузевий державний архів Міністерства закордонних справ України;

Галузевий державний архів Служби зовнішньої розвідки України; Галузевий державний архів Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України; Галузевий державний архів Державної прикордонної служби України [21].

До рубрики «Нормативна база» внесено більше 560 нормативно-правових документів (повнотекстові: укази, розпорядження та доручення Президента України; закони України; постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України; постанови та розпорядження Верховної Ради України; накази Міністерства юстиції України, які розроблені Укрдержархівом; накази Укрдержархіву (Держкомархіву, Головархіву) України; нормативно-правові акти інших центральних органів виконавчої влади; проекти нормативно-правових актів з архівної справи і діловодства; архівні стандарти і рекомендації; правила роботи, «Правила видання документів і пам'яток (1990–2000)» [43, с. 10].

У розділі «Архівна україністика» розміщено колекції важливих документів, що були свого часу вивезені за межі України або ж створювалися в інших країнах в межах діяльності українських земських чи комунальних органів влади та управління та направлені в Україну чи залишалися за кордоном.

Для спрощення процедури пошуку необхідної інформації веб-портал «Архіви України» пропонує користувачам галузевий покажчик архівів україніки, який опублікований в електронному форматі, а також бібліографічний покажчик відповідного тематичного спрямування. Додатково пропонується таблиця, яка дозволяє простежити надходження з-за кордону відповідних українських документів (повернуті або передані) за роками та до яких саме архівів вони надійшли для збереження [11].

Контент «Виставки документів онлайн» було започатковано 2003 року, який презентує абсолютно нову форму доступу до архівного інформаційного ресурсу.

Створення рубрики «Архівні зібрання України», яка має кілька частин поклякане надавати інтелектуальний доступ до документів НАФ України. У розділі «Путівники» представлено 29 видань, серед яких: путівники по фондах ЦДІАЛ України, ЦДАГО України, ЦДАМЛМ України; путівники по 12 державних архівів областей та архівові міста Києва. Серія «Спеціальні довідники» нараховує біля 20 видань, серед яких: «Реєстр розсекречених архівних фондів України», «Національний реєстр втрачених та переміщених архівних фондів. Архівні фонди, вивезені за межі України у 1945–1991 роках», «Анотовані реєстри» (анотовані реєстри описів фондів Центрального державного науково-технічного архіву України, держархівів Кіровоградської, Миколаївської, Полтавської, Чернігівської, Черкаської областей, держархіву в Автономній республіці Крим тощо); «Анотовані каталоги кіножурналів» та інші видання.

На веб-порталі Національного архівного фонду України систематично публікуються електронні версії довідників про архіви та рукописні зібрання України [12]. Структура веб-порталу змінюється відповідно до бачення пріоритетів історичної науки України.

На виконання Закону України "Про доступ до публічної інформації" та з метою реалізації повноважень щодо надання електронних адміністративних послуг на веб-порталі розміщено перелік платних послуг, що надаються Національним архівом України, а також звітні документи.

Інтегрований електронний ресурс архівної галузі України є надзвичайно потужним засобом доступу до документів НАФ. В основі створення веб-порталу лежить розуміння того, що сучасне розвинуте суспільство потребує доступу до широкого спектру інформації.

Загалом особливість інформаційної структури вебпорталу «Архіви України» полягає в її повній відповідності потребам архівної галузі, вона відзначається повнотою інформаційного наповнення, відсутністю різного роду повторень невідповідної, зайвої чи недоречної інформації. Організаційна структура вебпорталу «Архіви України» логічно пов'язана з його

інформаційним наповненням. Тематичні розділи вебпорталу архіву відзначаються повноцінним наповненням, що адекватно сучасним інформаційним викликам. Функціонування офіційного порталу «Архіви України» – це інформаційна діяльність потужного сегменту національного електронного інформаційного ресурсу, що забезпечує успішне формування інформаційного суспільства.

2.2. Правові аспекти доступу до архівної інформації в Україні

Загальна політика держави в тому числі здійснює регулювання питання забезпечення громадянам країни вільної доступності до інформаційних ресурсів архівних установ на основі чинних правових засад. Основні законодавчі постулати, які регламентують реалізацію питання доступності до інформаційних фондів архівних установ – це конституційні принципи права отримувати інформацію; право на захист інформаційної таємниці а також конституційний принцип, що забезпечує рівність усім громадянам країни у питанні надання доступу до інформаційних ресурсів. Вирішення зазначених проблем найперше реалізується відповідними статтями Основного закону України, які безпосередньо стосуються функції ретроспективної документальної інформації та регулюються законодавчими актами. Серед багатьох прав громадян, зокрема особистісного характеру, які прописані Конституцією, фундаментальне право всіх громадян вільного накопичення, зберігання а також використання та права поширювати інформацію стосується і архівної галузі [49].

Нормативно-правова база інформатизації архівної справи складається з кількох груп. До першої групи належать нормативно-правові акти, що регулюють інформаційний простір в Україні: Конституція України, Закони України, Укази Президента України а також Кабінету Міністрів, Накази

Міністерства юстиції України та Національного архівного агентства України. До другої групи належать правила, процедури, інструктивні матеріали та методичні рекомендації.

Основний Закон України (статті 17, 31, 32, 34 і 54) визначає статус і визначальну роль інформаційного ресурсу у життєдіяльності сучасного інформаційного суспільства. Стаття 17 Конституції України визначає можливість захисту інформації, формування безпечного інформаційного простору простору найважливішими функціями країни значення інформації в сучасному українському суспільстві [46]. Так, у статті 17 Конституції України зазначено, що захист інформаційної безпеки є однією з найважливіших функцій держави, справою всього українського народу. Право особи на захист таємниці повідомлень гарантується статтею 31.

Стаття 32 не допускає збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. Стаття 34 гарантує кожному право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб - на свій вибір.

Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності, громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту честі або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя.

Стаття 1 визначає документи НАФ як частину інформаційних ресурсів суспільства [31]. Стаття 31 передбачає, що після закінчення строків тимчасового зберігання підрозділи зберігання документів державних органів, органів місцевого самоврядування, державних і комунальних підприємств, установ та організацій можуть у порядку, встановленому Міністерством юстиції України, передавати документи НАФ, у тому числі електронні, до

центрального державного архіву України, галузевих державних архівів, місцевих державних архівів, місцевих державних архівних державної архівної установи, місцевої державної архівної установи або архівного відділу міської ради на постійне зберігання [31, с. 81].

Стаття 54 гарантує громадянам свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, авторських прав, моральних і матеріальних благ, одержаних у результаті різних видів інтелектуальної діяльності.

Національний архів є частиною інформаційного середовища та важливою складовою культурних цінностей суспільства. Відповідно до Конституції України (стаття 54), культурна спадщина охороняється законом. Держава забезпечує збереження історичних пам'яток та інших об'єктів, що становлять культурну цінність, вживає заходів щодо повернення в Україну культурних цінностей, що знаходяться за її межами.

Законодавство України створює основу для інформаційної діяльності архівних установ. Це Закон України «Про інформацію» [34, с. 650], «Про Національний архівний фонд та архівні установи» [31, с. 81], «Про Національну програму інформатизації» [35, с. 181], «Про електронний цифровий підпис» [32, с. 276], «Про електронні документи та електронний документообіг» [33, с. 275], «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» [36, с. 102] тощо.

Основи законодавства України про культуру стали першим законодавчим актом України, який визначив правові, економічні, соціальні та організаційні засади розвитку культури в Україні, регулював суспільні відносини у сфері створення, поширення, збереження і використання пам'яток культури та забезпечував реалізацію прав громадян на доступ до пам'яток культури.

Проголошення в цьому нормативно-правовому документі принципу вільного доступу до пам'яток історії та культури, музеїв, бібліотек та архівних фондів забезпечило імплементацію в культурне законодавство України одного

з основоположних принципів міжнародного права - доступності інформації [56].

У Законі України «Про Національний архівний фонд та архівні установи» зазначено, що «архів - це офіційний документ незалежно від його виду, виду матеріального носія інформації, місця створення, часу створення, місця зберігання і форми власності, який не виконує функції, заради якої він був створений, але має важливе значення для особи, суспільства або держави, або як рухоме майно. Це документ, який зберігається або підлягає зберіганню через його цінність для власника документа» [95]. Бази даних також згадуються як частина довідкового апарату.

Право на отримання інформації та захист персональних даних регулюється Законом України «Про інформацію», який вперше на законодавчому рівні визначив поняття «документ», «інформація» та «використання інформації». Стаття 9 цього закону гарантувала право на інформацію всім громадянам, юридичним особам і державним установам України, а також забезпечення суб'єктам інформаційної діяльності вільного доступу до статистичних даних, архівів, бібліотек і музейних фондів, що відповідало основним принципам архівної реформи [34].

Закон України «Про державну таємницю» передбачає право доступу до конфіденційної та таємної інформації. Стаття 21 Закону гарантує дієздатним громадянам України, які досягли 18-річного віку, доступ до державної таємниці з метою здійснення службової або наукової діяльності. Рішення про надання допуску приймається керівником державної установи (архіву, музею, бібліотеки), де зберігається конфіденційна інформація [85].

Необхідність врегулювання правовідносин в архівній сфері зумовила підготовку спеціального законодавства: 24 грудня 1993 року було прийнято Закон України «Про Національний архівний фонд та архівні установи». Закон запровадив поняття Національного архівного фонду як культурно-правової категорії, визначив правові засади архівної реформи та структуру архівних установ, встановив рівні права громадян на доступ до архівної інформації.

Проголошена в цьому законі демократизація архівної справи відкрила шлях до входу України в міжнародний правовий простір у сфері архівної справи [95].

Друга редакція Закону (2001 р.) поглибила правове тлумачення доступу до документів Національного архівного фонду (НАФ) та їхніх довідкових апаратів (ДАФ). Закон спрощує процедуру доступу до документної інформації для всіх громадян України, іноземців та осіб без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, а також надає можливість користуватися документами, які раніше були доступні лише працівникам архіву, окрім ДСА (ст. 20).

Обмеження доступу до документів застосовуються, якщо вони містять інформацію з обмеженим доступом або інформацію, віднесену до державної чи іншої визначеної законом таємниці [84]. Закон України «Про реабілітацію жертв політичних репресій» [99] та Указ Президії Верховної Ради України "Про передачу архівних документів КДБ України до Національних архівів республіки" [25, 1-2] зняли грифи секретності з багатьох документів. [25, 1-2] було знято грифи секретності з багатьох документів. Архівісти, відповідно до своїх професійних принципів, мають сприяти якомога ширшому доступу всіх зацікавлених осіб до інформаційних ресурсів НАФ, але при цьому дбати про захист інтересів безпосередніх учасників подій, відображених у документах, та їхніх нащадків.

Процедури реалізації та забезпечення права всіх осіб на доступ до інформації, що знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, органів місцевого самоврядування, інших суб'єктів владних повноважень, мають ґрунтуватися на нещодавно ухваленому Законі України "Про доступ до публічної інформації" [86], Постанові Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку доступу до публічної інформації Питання реалізації Закону України "Про доступ до публічної інформації"" [76] та Наказу Державного комітету архівів України "Про доступ до публічної інформації" [87], які деталізують умови реалізації права на доступ до інформації. Значення

цих нормативно-правових актів полягає в тому, що за ними можна простежити формування державної політики щодо використання інформаційних ресурсів Національного архівного фонду, визначення політики щодо розширення доступу до архівної інформації та захисту прав і свобод громадян.

Закон України "Про Національну програму інформатизації" [93, с. 181] визначає архівні документи як інформаційні ресурси, тобто групи документів в інформаційних системах (бібліотеках, архівах, банках даних тощо). Згідно з ним, основними цілями Національної програми інформатизації є створення необхідних умов для забезпечення громадян і суспільства своєчасною, достовірною та повною інформацією на основі широкого використання інформаційних технологій, а також забезпечення національної інформаційної безпеки.

Проект полягає у виявленні, реєстрації, описі та створенні інформаційного банку документальних матеріалів з історії України: Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, Інституту української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАН України, Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України) та інших. Укдудархів) та інші. Метою проекту є створення багаторівневої та багатофункціональної інформаційної системи пошуку, збирання та використання інформації про документи, що зберігаються в національних архівах в Україні та за кордоном.

Постанова Кабінету Міністрів України "Про порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади", Постанова Правління Національного банку України "Про затвердження Положення про порядок формування, зберігання та знищення електронних архівів у Національному банку України та банках України" тощо, що стосуються інформаційних технологій. Існують окремі нормативно-правові акти, що регулюють різні аспекти архівної справи та діловодства, пов'язані з інформатизацією.

Аналіз вищезазначених законодавчих актів свідчить, що архівне законодавство України спрямоване на дотримання демократичного принципу відкритого доступу до архівів та задоволення інформаційних потреб держави, суспільства та окремих громадян. Закріплений на законодавчому рівні принцип доступу знайшов своє відображення в нормативних документах, що регламентують діяльність архівів, а також музеїв і бібліотек.

До складу НАФ входять документи, що зберігаються як в архівах, так і в бібліотеках та музеях. Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про Національний архівний фонд та архівні установи" [31] надав цим установам право створювати архівні підрозділи (відділи рукописів та інші структурні підрозділи) для постійного зберігання і використання документів НАФ. Водночас, основна діяльність наукових бібліотек та музеїв регулюється Законами України "Про бібліотеки і бібліотечну справу" [83] та "Про музеї та музейну справу" [94].

Інформатизація архівної справи відповідає вимогам часу, пріоритетним напрямкам державної політики у сфері інформатизації, необхідності реалізації конституційних прав громадян на інформацію та побудови відкритого демократичного суспільства [112]. Послідовна реалізація державної політики у сфері інформатизації призвела до розвитку національної складової мережі Інтернет, що дозволяє фізичним та юридичним особам усіх форм власності мати широкий доступ до цієї мережі та до адекватного представлення інформаційних ресурсів країни.

Закони України "Про Національну програму інформатизації" [97] та "Про Концепцію Національної програми інформатизації" [93] передбачають розробку галузевих проектів інформатизації, організацію ринку інформаційних продуктів і послуг, створення локальних і глобальних комп'ютерних мереж, світу національних інформаційних ресурсів. Орієнтована на формування системи національних інформаційних ресурсів шляхом інтеграції в інформаційний простір та передбачає вільний доступ громадян до інформації, що не є державною таємницею або є суспільним надбанням.

Правовідносини щодо захисту інформації в автоматизованих системах регулюються Законом України "Про захист інформації в автоматизованих системах" [90]. Відповідно до статті 6 Закону, доступ до інформації, яка зберігається, обробляється та передається в автоматизованих системах (далі - АС), здійснюється лише за згодою власника інформації або уповноваженої ним особи. У разі відсутності такої згоди доступ до інформації, що обробляється в автоматизованих системах, надається лише у випадках, передбачених чинним законодавством.

Порядок набрання чинності цими законами визначається Указом Президента України "Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі". Інформатизація архівної справи відповідає вимогам часу, відповідає пріоритетним напрямам державної політики у сфері інформатизації, необхідності реалізації конституційних прав громадян на інформацію та створення відкритого демократичного суспільства [112].

Правовідносини щодо захисту інформації в автоматизованих системах регулюються Законом України "Про захист інформації в автоматизованих системах" [90].

Таким чином, у ході дослідження було визначено, що правовий доступ до архівної інформації гарантує конституційне право громадян на отримання первинної та вторинної інформації про склад і зміст Національного архівного фонду (НАФ). Правове питання доступу до українських архівів регулюється національним законодавством відповідно до рекомендацій Комітету Міністрів Європейських Співтовариств щодо європейської політики з цього питання.

Архівне законодавство України спрямоване на дотримання демократичного принципу відкритого доступу до архівів та задоволення інформаційних потреб не лише державних структур, а й суспільства в цілому та окремих громадян.

2.3. Провідні архіви світу в епоху цифрових технологій

Інформатизація архівної справи в Україні нерозривно пов'язана зі світовою історією виникнення та розвитку архівів, становленням архівної системи та зародженням світової архівної думки. На інформатизацію архівної справи в Україні значною мірою вплинули відповідні процеси, що відбуваються у світі, особливо в тих країнах, які нині відіграють провідну роль у розвитку інформаційних технологій.

Період з 1960-х до 1990-х рр. був періодом інтенсивного розвитку комп'ютерних технологій та впровадження їх у роботу архівних установ у вигляді колекційних каталогів (США, Великобританія, Канада, СРСР); на початку 1960-х рр. Бібліотека Конгресу США розробила перший формат для бібліотечного та архівного використання створено MARC (Machine-readable cataloguing - машинозчитувана каталогізація) та набули поширення перші електронні каталоги. Формат постійно розвивається, і сьогодні в США існує вже 21 версія MARC. Архівісти багатьох країн почали створювати подібні продукти - UKMARC у Великій Британії, CANMARC у Канаді та AUSMARC в Австралії. Ці продукти базувалися на MARC, але містили специфічні відмінності і відображали національні традиції каталогізації бібліотечних та архівних фондів.

У 1970-х роках виникли проблеми міжнародного обміну, які ускладнювалися відмінностями у форматуванні, і в 1978 році на форумі в Таорміні (Сицилія, Італія) за участю ЮНЕСКО було прийнято рішення про створення Загального комунікаційного формату (CCF). Перші рекомендації щодо нього були опубліковані в 1984 році. Проте вже у 1987 році ІФЛА (Міжнародна федерація бібліотечних асоціацій та установ) затвердила UNIMARC як офіційний формат.

У 2003 році 22-а Генеральна конференція ЮНЕСКО прийняла Хартію збереження цифрової спадщини, визнавши, що цифрова спадщина є частиною культурної спадщини людства.

Сьогодні архіви Великобританії, Австралії, Канади, США та Федеративної Республіки Німеччини належать до світових країн-лідерів у сфері формування електронної архівної ресурсної бази даних.

Серед найпопулярніших міжнародних архівних інтернет-ресурсів виразно вирізняється своєю структурою та функціональністю веб-сайт Національного архіву Великої Британії.

Окрім бази даних, на ньому також розміщуються віртуальні виставки. Національний архів Великої Британії розпочав архівування веб-сайтів з урядових сайтів у 2003 р. З 2009 р. розпочато систематичне архівування веб-сайтів. Запущено програму активного знімання. Її суть полягає в систематичному збереженні веб-сайтів. Наразі сайти центральних органів влади архівуються тричі на рік; станом на початок 2010 року веб-архів уряду Великої Британії містив 340 мільйонів веб-сторінок.

Національна бібліотека Великої Британії[1] (Британська бібліотека) створила власний інтернет-архів, який збирає інформацію з понад 10 000 веб-сайтів Великої Британії. Шість британських організацій: Національний архів, Британська бібліотека, Об'єднаний комітет інформаційних систем (JISC), Національна бібліотека Шотландії та Уельсу і Бібліотека Велкома розробляють проекти інтернет-архівування і з цією метою створили консорціум - UK Web Archiving Consortium (UKWAC) [8]. [8].

Унікальність австралійської системи полягає в тому, що вона містить величезні обсяги документальної інформації. Каталог Національного архіву Австралії містить описи 80 000 колекцій (серій) та інформацію про 9 000 колекціонерів і власників колекцій. Архівний веб-проект PANDORA - Збереження та доступ до мережевих документальних ресурсів в Австралії був ініційований Національною бібліотекою Австралії (НБА) у 1996 році. На основі набутого досвіду було розроблено інформаційну модель архіву - Логічну модель даних (Logical Data Model). Архівування веб-ресурсів здійснюється відповідно до рекомендацій проекту OAIS (Open Archival Information System).

Національний архів Канади є світовим лідером у представленні архівних ресурсів в Інтернеті. Значна інтегрована онлайн-система "ArchiviaNet" з 1995 року надає доступ до понад 10 спеціалізованих (тематичних і регіональних) баз даних. Вона має розділи: "Про Національний архів", "Публікації", "Журнал Національного архіву Канади" та "Виставки". Пошукова система "Archivianet" дозволяє користувачам здійснювати пошук у 13 базах даних архіву.

У США Інтернет-архів є некомерційною організацією (бібліотекою), заснованою в 1996 році. Метою архіву є збереження культурних та історичних цінностей цивілізацій в епоху інтернет-технологій. Обсяг збереженої інформації становить близько 5 петабайт (85 мільярдів веб-документів). Архів має юридичний статус бібліотеки. Відбір здійснюється шляхом каталогізації на основі ієрархії доменних імен та періодичного сканування глобальної мережі.

Веб-сайт архівної служби США - Національного управління архівів і документації (Вашингтон). Сайт містить такі розділи: "Ласкаво просимо до NARA", який містить інформацію про історію, цілі та завдання NARA; "Контактна інформація"; "Новини архівної служби"; "Новини сайту"; "Кімната дослідника" - де можна ознайомитися з новинами архівної служби, а також дізнатися про її діяльність. 's Room" - де можна знайти інформацію, необхідну для пошуку в базах даних NARA, доступних через Інтернет. Під егідою Бібліотеки Конгресу США функціонує система NUCMC (Національний уніфікований каталог рукописних колекцій), яка налічує 29 томів, опублікованих між 1959 і 1993 роками, і містить понад 72 000 рукописів з 1400 колекцій. Колекції описані; з 1986 року каталог доступний у вигляді бази даних, доступної через Інтернет; проект MINERVA [3] - онлайн-архів Бібліотеки Конгресу США.

На базі Федерального архіву Німеччини (Бундесархіву) робоча група "Конференція представників органів влади та федеральних установ "Бундесархів - електронні проекти"" працює над переходом від паперового документообігу до електронних систем управління процесами документообігу,

страхуванням та стандартизацією електронного документообігу питань, а також над переходом до електронних версій 150 000 документів, що представляють близько 143 архівних колекцій.

Центр історичних досліджень Хаген та "Historicum" (Берлін), які мають великий дисциплінарний портал "Clio Online", включаючи Інститут німецької історії при Берлінському університеті ім. Гумбольдта (Берлін) та "Historicum.org" (Берлін), які мають великий дисциплінарний портал "Clio Online" (Берлін). Берлін та "Historicum.Net" (Інститут історії Кельнського університету). У сфері державної історії Німеччини Центр історії Хагена співпрацює з Вестфальським історичним порталом (Мюнстер, Інститут регіональної історії Вестфалії).

Онлайн-портал Clio є чи не найбільшим онлайн-ресурсом з гуманітарних наук у Федеративній Республіці Німеччина. Партнерами порталу є: Берлінсько-Бранденбурзька академія наук (Берлін), Федеральний архів Німеччини (Бундесархів), Державна бібліотека Берліна, Університет Гумбольдта (Берлін), Геттінгенська державна бібліотека та університетська бібліотека, Центр історичних досліджень Потсдама, Бібліотека історії освіти та Міжнародний центр спеціалізованої історичної інформації HSoz-u-Kult (11 000 учасників з наукових установ Німеччини, Австрії та Швейцарії). "Clio-online" пропонує найширші можливості доступу і представляє більшість освітніх та академічних порталів німецьких та міжнародних інституцій.

Міжнародна рада архівів (МРА) була заснована в Парижі в 1948 році за ініціативи ЮНЕСКО. Метою організації є зміцнення зв'язків і встановлення нових відносин між архівістами, приватними організаціями та органами державної влади в усіх країнах.

NEDLIB - Networked European Deposit Library, проект восьми європейських бібліотек, спрямований на створення депозитарного архіву електронних публікацій.

Проект Nordic Web Archive національних бібліотек країн Північної Європи (Королівська бібліотека Копенгагена, Університетська бібліотека

Гельсінкі, Національна та Університетська бібліотека Ісландії, Національна бібліотека Норвегії та Королівська бібліотека Стокгольма) має на меті архівування електронних публікацій в Інтернеті, відібраних відповідно до їхньої бібліотечної класифікації.

РОЗДІЛ 3.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ АРХІВІВ

3.1. Електронний ресурс архівної установи: стан та перспективи

Відазу слід підкреслити, що процес діджиталізації в архівній сфері далекий від завершення. Тим не менше, діджиталізація стала єдиним раціональним і перспективним процесом, здатним задовольнити всі вимоги сучасної архівної галузі [38, с. 40].

Історія інформатизації архівів тісно пов'язана з історією розвитку комп'ютерів та носіїв інформації. У розвитку архівної інформатизації в Україні виділилися окремі етапи, а саме:

Перший етап (1992-1996 рр.) - розробка національної програми "Національна архівна інформаційна система (НАІС) "Архівна та рукописна україніка"".

Другий етап (1996-2000 рр.) - швидкий процес так званої "добровільної" автоматизації місцевих і деяких центральних архівів.

Третій етап (2000-2010 рр.) - системний процес інформатизації роботи українських архівів.

Четвертий етап (2010 р. - теперішній час) - сучасний етап інформатизації архівної справи.

Перший етап інформатизації архівної справи в Україні - 1992-1996 рр. - характеризується розробкою та впровадженням національної програми "Національна архівна інформаційна система (НАІС) «Архівна та рукописна Україна». Розробка цієї програми розпочалася у 1992 році, і її основною метою було створення єдиної інформаційної системи, що охоплювала б усі архіви країни. Крім того, створення "Архівної україники" мало на меті охопити документи українського походження, що зберігаються в іноземних архівних установах. На першому етапі інформатизації держава не змогла охопити всі архіви та створити єдину інформаційну мережу.

Перший етап інформатизації охопив лише частину архівів, а не всі архіви, як це було передбачено програмою. Водночас, саме цей перший етап дав значний поштовх для подальшої інформатизації архівної справи в Україні.

Другий етап інформатизації архівної справи тривав з 1996 по 2000 рр. Саме на нього припадає активний розвиток комп'ютерної техніки та програмного забезпечення в цей період, вивчення інформатики як науки та поширення її результатів на всі галузі народного господарства [35, с. 57-58]. Основною проблемою другого етапу інформатизації архівної справи в Україні була відсутність дієвої програми, яка б визначала основні аспекти, цілі та завдання впровадження інформаційних технологій у діяльність архівних установ.

Третій етап інформатизації архівної справи (2000-2010 рр.), тобто "системний процес інформатизації архівної справи в Україні", пов'язаний зі створенням Центру інформаційних технологій Державного комітету архівів України (Держкомархіву). Наприкінці 2000 р. Указом Президента України "Про глобальну інформаційної мережі Інтернет, про заходи щодо розвитку національної складової цієї мережі та забезпечення широкого доступу до неї в Україні" та відповідно до Указу Президента України "Про невідкладні заходи щодо розвитку архівної справи" Державним комітетом архівів України (Держкомархів) наприкінці 2000 р. було створено офіційний веб-сайт, на якому розміщено Створено та введено в експлуатацію офіційний веб-сайт [32]. Національний архівний фонд України почав функціонувати як основний національний інформаційний ресурс.

Після запуску офіційного вебсайту ДКАУ розпочали роботу веб-сайти місцевих та обласних архівів, зокрема, архівів Київської, Харківської, Чернігівської, Дніпропетровської та Полтавської областей. Посилання на вебсайти обласних архівів були розміщені на офіційному веб-сайті ДКАУ.

Видатні досягнення, якими характеризується третій етап, визначаються рівнем застосування такого типу інформаційних систем, які в комплексі мають створювати умови для формування потужного технологічного парку з

технологіями та обладнанням для оцифрування, орацювання та зберігання інформаційних масивів, формування відомчих інтегрованих інформаційно-пошукових систем, а також створення системи користування всіма архівними установами України, забезпечення архівних установ комп'ютерною технікою та програмним забезпеченням. Діяльність Інтернет-приймальні Національного архівного фонду України забезпечує електронний зворотний зв'язок із користувачами документальної інформації.

Останній четвертий етап інформатизації архівної справи в Україні розпочався у 2010 році. У цей період було налагоджено глобальне використання інформаційних технологій у діяльності архівів, запроваджено електронний документообіг та електронний підпис на всіх рівнях, оцифровано значну кількість офіційних документів, створено електронні каталоги та впроваджено онлайн-сервіси. Основною проблемою є постійна нестача фінансових ресурсів для фінансування архівів. Як наслідок, нинішній прогрес в інформатизації архівів є досить повільним [27].

Вирішення основного завдання інформатизації лежить у площині застосування високефективних інформаційних технологій роботи архівів, зокрема процесів пошуку, комплектування, опису та обліку документів, каталогізації тощо, які досі залишаються переважно рутинними.

З огляду на вищезазначені виклики, інформатизація архівної справи означає активне впровадження в діяльність архівних установ спеціалізованих інформаційних технологій, сучасної комп'ютерної техніки та програмного забезпечення. Інформатизація дозволяє архівам вивести свою діяльність на якісно новий рівень ефективності та значно підвищити якість інформаційних послуг, що надаються.

Одна з визначальних особливостей, що притаманна інформаційним технологіям сучасності, лежить у площині інтенсивності запровадження їх у практичну інформаційну діяльність. Поряд з цим явищем має місце запровадження системи електронного документообігу, що покликане сприяти

ефективності обробки інформації. Виділяють п'ять систем. Нижче наведено основні типи СЕД, поширені в архівних установах.

Системи, які мають удосконалені засоби для збереження інформації та її пошуку. Зосереджені на ефективному зберіганні та пошуку інформації, називаються електронні архіви.

Системи, які складаються з розвинених засобів документообігу (WF). Призначені для забезпечення руху певних об'єктів за заздалегідь визначеними маршрутами.

Системи, орієнтовані на підтримку організаційного управління та зберігання знань. Гібридні системи, що поєднують елементи двох попередніх.

Системи, орієнтовані на підтримку співпраці. Забезпечують спільну роботу людей в організації, навіть якщо вони географічно роз'єднані, та зберігання результатів.

Системи з розширеними додатковими послугами, такими як управління відносинами з клієнтами, управління проектами, виставлення рахунків, електронна пошта тощо.

Аналізуючи інформатизацію архівної справи в Україні, можна виокремити інформаційні технології українського, російського та іноземного виробництва. У цьому контексті більшість вітчизняних архівних установ відмовилися від використання інформаційних технологій російського виробництва через погіршення політичних, економічних та військових відносин між Україною та Росією.

Якщо розглядати СУД у контексті вітчизняних архівних установ, то вони, як правило, використовують системи, на яких розроблені засоби зберігання та пошуку інформації. Це найнижчий рівень СЕД, який спрямований на ефективне зберігання та пошук інформації. Майже всі національні архівні установи впровадили цей рівень СЕД.

Міжнародна спеціалізована компанія Gartner провела опитування щодо СЕД, які використовуються в архівній діяльності. Метою опитування було визначити реальний розвиток інформаційних технологій в сучасних архівних

структурах, їхнє ставлення до них. Опитування також показало, в архівах, в основному, використовуються різні СЕД. Універсальна стандартизована СЕД покищо не існує, використовувалася всіма архівними установами і була підключена до однієї мережі. Перед запровадженням нових СЕД в архівах враховуються такі показники: наявність кадрового ресурсу, фінансові можливості; технічне оснащення відповідно до цілей, поставлених керівництвом установи. Як наслідок, національні та російські СЕД широко використовуються вітчизняними архівними установами. Водночас значна частина вітчизняних архівів намагають не використовувати програмне забезпечення та СЕД, яке було виготовлене в росії. Висновки Gartner також показують, що вартість впровадження тієї чи іншої СЕД для архівів має вирішальне значення.

Типи СЕД для архівних установ:

- Зарубіжні, зокрема, платформа Lotus Notes/Domino компанії IBM;
- Російського походження, зокрема: БОСС-Референт, CompanyMedia, Gran-Doc, DIRECTUM, DOCUMENTUM, OptimaWorkflow, LanDocs, Lotsia PDM Plus;
- українського виробництва, зокрема: Atlas DOC, Мегаполіс; Документообіг, DOC PROF, АСКОД, FossDoc.

Вартість впровадження СЕД у діяльність архівних установ є досить високою. Особливо це стосується хронічно недофінансованих вітчизняних архівних установ. Тому при впровадженні СЕД вітчизняними архівними установами, як правило, перевага надається розробкам українського походження: "ДОК Атлас", "Мегаполіс"; "Документообіг", "ДОК ПРОФ", "АСКОД", "FossDoc" тощо.

Крім того, для повноцінного функціонування електронних баз даних архівними установами виділяють такі відомі та популярні програмні платформи: oracle, infomix та sybase. Ці програмні платформи повністю відповідають сучасним потребам архівних установ. Водночас, серйозним недоліком є висока вартість, яка коливається в межах 2-4 тис. доларів США.

Програмні платформи Microsoft також є дуже ефективними, поширеними, простими у використанні та мають широкий спектр можливостей.

Слід зазначити, що на сучасному IT-ринку є низка СЕД, доступних для використання архівними установами. За результатами свого дослідження фахівці міжнародної експертної групи Gartner визначили основні критерії, якими мають керуватися архівні установи при виборі СЕД.

Основними критеріями для архівних установ при виборі СЕД є зручність і простота в адмініструванні та використанні; масштабованість - здатність підтримувати будь-яку кількість користувачів і нарощувати потужність зі збільшенням кількості архівних документів; децентралізація - підтримка роботи з документами в географічно розподілених організаціях; віддалена взаємодія з користувачами, можливість дистанційного обслуговування; модульність.

Саме цим критеріям має відповідати СЕД для забезпечення повноцінної роботи архівної установи. Найбільші очікування від СЕД адміністратори архівів покладають на можливість швидко сформувати електронну базу даних установи та успішно використовувати її за потреби.

Основними критеріями для архівних установ при виборі СЕД є

- Зручність і простота в управлінні та використанні
- Масштабованість - здатність підтримувати будь-яку кількість користувачів, можливість нарощування потужностей по мірі зростання обсягу архівних документів;
- Розповсюдженість - підтримка роботи з документами в географічно розподілених організаціях та взаємодія з користувачами у віддалених місцях; та
- Можливість віддаленого обслуговування;
- Модульність - система повинна складатися з окремих модулів, які інтегруються між собою, що дозволяє архівним установам обирати та впроваджувати компоненти відповідно до своїх потреб; та

- Відкритість - у системі повинні бути доступні відкриті інтерфейси, які можна розвивати та інтегрувати з іншими системами; та

- універсальність - можливість використання системного програмного забезпечення архівної установи в різних середовищах і на різних апаратних платформах при виборі конкретної СЕД.

Особливого значення в сучасних умовах набуває децентралізований характер надання дистанційних послуг громадянам.

Вітчизняні архівні установи переважно використовують українські СЕД.

Більшість вітчизняних архівних установ використовують систему електронного документообігу "Мегаполіс. Документообіг. Зокрема, її використовують близько 39,5% опитаних архівних установ; другою за популярністю СЕД є FossDoc, яку використовують 13,2% архівних установ; третя за популярністю СЕД - система електронного документообігу АСКОД, частка якої становить 10,5%; Dok Pro, частка якої становить 5,3%; та Dok Pro, 4,5% - Atlas Dok.

Нижче наведено опис найпопулярніших СЕД серед архівних установ України.

- Megapolis Document Management. Забезпечує повну інтеграцію з іншим програмним забезпеченням, максимально повне управління документами, гарантує надійність ретроспективного збереження інформації, підтримує електронний цифровий підпис та автоматичне архівування документів. Недоліками цієї системи є відсутність можливості маршрутизації документів та низький рівень веб-доступу. СУБД: Oracle та MS SQL Server.

- FossDoc. Ця система повністю автоматизує документообіг і дозволяє одночасно працювати декільком користувачам. Недоліками цієї системи є те, що контроль цілісності документів реалізований лише частково, а також складність у налаштуванні та впровадженні на практиці. СУБД: Oracle, MySQL.

- АСКОД. ця система характеризується можливістю зашифрованого зберігання даних, повним контролем цілісності документів, підтримкою

електронного цифрового підпису і частковою автоматичною архівацією документів. До недоліків можна віднести те, що інтеграція з іншим програмним забезпеченням реалізована лише частково, відсутнє централізоване сховище документів та нагадування користувачам СУБД: Oracle.

- Doc Pro. Ця система забезпечує автоматичне архівування документів, реєстрацію та управління архівними документами, автоматизацію всього комплексу робіт та автономну маршрутизацію документів. Недоліками цієї системи є відсутність інтеграції з іншим програмним забезпеченням та відсутність підтримки електронного цифрового підпису. СУБД: Oracle.

- Atlas Doc. Ця система характеризується високою швидкістю обробки документів, інтеграцією з офісними документами та простотою використання; в ATLAS DOC частково реалізовано управління цілісністю документів та низький рівень автоматизації процесу архівування; СУБД Oracle.

Порівняльний аналіз показує, що всі СЕД належать до класу систем електронного документообігу. Всі системи мають функції реєстрації документів, накладання резолюцій та контролю виконання документів. Найефективнішими СЕД для архівних установ є "Мегаполіс", "Документообіг", "ФоссДок" та "АСКОД". Перша з них виділяється тим, що пропонує найбільше переваг і можливостей для архівних установ.

Системи електронного документообігу Doc Pro та Atlas Doc мають обмежений функціонал порівняно з іншими розглянутими СЕД. Водночас архівні установи потребують відповідного програмного забезпечення та комп'ютерної техніки, щоб повною мірою використовувати можливості сучасних СЕД.

Вітчизняний та міжнародний досвід показує, що можливості сучасних архівів багаторазово збільшуються завдяки наявності інформаційних технологій. Як правило, кожен архів вирішує цю проблему самостійно, а засоби, що використовуються для впровадження інформаційних технологій, виявилися дуже різними, починаючи від простих баз даних (Microsoft Access,

системи управління інформацією (ІВМ)) і закінчуючи сучасними складними системами.

Характерною особливістю національних і світових архівних установ є те, що вони дуже залежать від державної політики і підтримки в питанні впровадження інформаційних технологій. Так, фінансове забезпечення впровадження інформаційних технологій у діяльність архівних установ цілком залежить від національної політики та її підтримки. Більше того, в умовах децентралізації саме місцевим органам влади а також регіональним власним структурам належить провідна функція у впровадженні інформаційних технологій в архівах, частково фінансуючи їхню діяльність.

Починає набувати поширення створення приватних архівних установ, оскільки чинне національне законодавство дозволяє це робити.

Як наслідок, на ринку з'явилася низка інформаційних технологій, доступних для використання архівними установами. Опитування показало, що архівні установи країни переважно використовують СЕД вітчизняного виробництва. Зокрема, поширеними є такі СЕД: Megapolis.Document Management, FossDoc, АСКОД, Doc Pro та Atlas Doc. Найбільш поширеною серед вітчизняних архівних установ є "Megapolis.Document Management". Кожна з них має свої переваги та недоліки. Головними є те, що всі вони адаптовані до вітчизняних реалій та мають відносно невисоку вартість впровадження.

У ході попереднього аналізу було виявлено, що використання сучасних інформаційних технологій у діяльності архівних установ значно підвищує ефективність їх функціонування та покращує якість послуг, що надаються. Тому архівним установам необхідно постійно працювати над забезпеченням високого рівня інформатизації. Особливого значення це питання набуває в контексті входження України в європейський та світовий простір. Тому функціонування архівів має відповідати європейським стандартам.

Для того, щоб максимально задовольнити потреби споживачів і запропонувати можливість дистанційного обслуговування, необхідно широко

впроваджувати різноманітні інформаційні технології. Особливості галузі пов'язані з постійними і важливими технологічними інноваціями. Основною метою є досягнення високого рівня інформатизації всіх архівних установ.

Слід зазначити, що архівні установи можуть повною мірою використовувати інформаційні технології лише тоді, коли з'являться відповідні можливості. Для того, щоб впроваджувати та використовувати інформаційні технології, українські архіви повинні мати певні можливості - фінансові, технічні, організаційні та людські ресурси, - які дозволять їм повною мірою використовувати новітні цифрові технології.

Слід зазначити, що спроможність архівних установ країни впроваджувати та використовувати інформаційні технології буде вищою, якщо зусилля з організаційного реформування будуть належним чином підтримуватися та мотивуватися, а також здійснюватиметься регулярний моніторинг якості управління та реалізації інформаційних стратегій.

Наразі фінансова спроможність відіграє найважливішу роль у впровадженні та належному використанні інформаційних технологій в архівах. У цей складний для України в цілому час забезпечення фінансових ресурсів для технологічної модернізації інформаційної інфраструктури архівів є проблемою. Проблема ускладнюється ще й тим, що державні архіви фінансуються не за рахунок власних ресурсів, а за рахунок надходжень з місцевого бюджету.

Рівень організаційної спроможності також є важливим фактором у використанні та впровадженні інформаційних технологій. Саме організаційна спроможність формує структуру архіву відповідно до вимог інформаційних технологій.

Для визначення спроможності архівної організації впроваджувати та використовувати інформаційні технології використовується метод SWOT-аналізу. Це ефективний інструмент для комплексної оцінки ситуації з метою прийняття стратегічних рішень щодо того, що можна зробити для підвищення ефективності управління шляхом впровадження інноваційних технологій.

SWOT-аналіз є потужним методологічним інструментом, який дає змогу оцінити ресурси, реально доступні для вирішення проблеми, а також дає можливість оцінити негативний вплив наявних факторів, визначити перешкоди, що виникають у процесі вирішення проблеми, і знати, які зовнішні ресурси можна залучити на практиці.

3.2. Вебсайти державних архівів як інформаційний ресурс

Відповідно до статті 3 Закону України "Про інформацію", одним з основних напрямів національної інформаційної політики є "постійне оновлення, збагачення та зберігання національних інформаційних ресурсів" [34]. Закон України "Про Національну програму інформатизації" також посилається на "національні інформаційні ресурси", а одним з основних завдань Національної програми інформатизації, як визначено у статті 5 Закону, є "формування системи національних інформаційних ресурсів" [35]. Закон України "Про Концепцію Національної програми інформатизації" оперує одразу двома поняттями: "національні інформаційні ресурси" та «національні інформаційні ресурси» Відповідно до Розділу 2 Закону «національні інформаційні ресурси – складова стратегічних ресурсів держави і водночас національна інфраструктура». Закон не визначає ні "національні інформаційні ресурси", ні "стратегічні ресурси", але в розділі 4 він визначає поняття "національні інформаційні ресурси" як "децентралізований банк даних і знань у різних галузях, таких як виробництво, наука, культура, освіта і торгівля" [93].

Закон визначає національні інформаційні ресурси як "найважливішу частину національної інформаційної інфраструктури" України. Згідно з "Проектом" Основних положень про роботу Національного архівного фонду України (Київ, 2004), «інформатизація архівної справи - це створення взаємопов'язаних інформаційних технологій у роботі архівів, організаційних і

науково-методичних заходів, які уможливають накопичення національних архівних інформаційних ресурсів на основі єдиних методологічних і методичних принципів. Це комплекс організаційних, науково-методичних і технічних заходів» [80].

Надання інформаційних послуг користувачам є однією зі спільних рис усіх установ, що займаються інформаційно-аналітичною діяльністю. У світі (в тому числі і в Україні) існує низка спеціалізованих агентств, що займаються інформаційною діяльністю, в тому числі і наданням інформаційних послуг. На думку М. Дворкіної [71], «для класифікації цих установ з точки зору надання інформаційних послуг доцільно використовувати функціональний підхід і класифікувати їхню інформаційну діяльність на основну та допоміжну як розрізнявальну ознаку першого рівня» [71].

На цій основі дослідники виокремили такі групи організацій: "Для першої групи сервісних організацій (наприклад, урядові установи, організації охорони здоров'я, служби побуту) інформаційні послуги є не основним, а допоміжним видом діяльності. Такі організації надають своїм клієнтам інформацію про графік роботи та спектр послуг, які вони надають (рекламна інформація), або консультують їх з питань, що належать до їхньої компетенції (консультаційна інформація)" [71]. [71]. Отже, інформаційні послуги тут спрямовані на посилення власної діяльності установ. "До другої групи належать установи, в яких інформаційні послуги є органічною складовою їхньої основної діяльності (заняття, лекції, семінари тощо) [71].

Архіви належать до окремої групи спеціалізованих установ, що займаються інформаційно-аналітичною діяльністю, разом із бібліотеками, музеями, книжковими магазинами, службами НТІ, рекламними фірмами, видавництвами, інформаційними агентствами, статистичними службами, радіотелевізійними, відео-службами, службами інформаційних брокерів тощо.

Отже, архівна установа належить до свого роду інституту соціальної пам'яті, на яку поширюється історична відповідальність за акумуляцію інформації, соціального досвіду, культурних зразків (кумулятивна функція

архіву) та передачу їх теперішнім і майбутнім поколінням (трансляційна функція).

Інформаційно-аналітичні послуги займають важливе місце в загальному понятті "інформаційні послуги". Це пов'язано з тим, що процес і результати їх створення характеризуються методами і засобами аналізу інформації. За основу визначення основних видів інформаційно-аналітичних послуг можна взяти класифікацію М. Дворкіної, яка за основу класифікації використовує "об'єкти запитів користувачів (документи, бібліографічна інформація, фактографічна інформація, новини, навчальні орієнтації, аналіз ситуації, організація обслуговування)". Він використовується з огляду на те, що в будь-якій інформаційній службі запит є основним для подальшої інформаційно-аналітичної діяльності [71, с. 83].

Так, М. Дворкіна виділяє такі "види інформаційних послуг": довідкові, документальні, новинні, орієнтаційні, науково-дослідні, організаційні та допомоги" [71]. Довідково-інформаційні послуги надають користувачам доступ до бібліографічних, фактографічних і концептуальних банків і баз даних, а також відповіді на усні, письмові, онлайніві та електронні бібліографічні та фактографічні запити користувачів. Послуги новинної інформації включають повідомлення про актуальні події та теми, рекламну інформацію та повідомлення про нові публікації. Орієнтаційні (навчально-консультаційні) послуги знайомлять користувачів з можливостями доступу до інформації в усній формі, онлайн та електронною поштою (у вигляді консультацій, лекцій та уроків).

Документально-інформаційні послуги забезпечують доступ до видань на різних носіях (паперових, електронних, CD, аудіо-відео касетах, мікрокартах тощо), архівних документів і музейних колекцій різними мовами; в режимі реального часу (онлайн), післяплати (електронна пошта, бронювання), для ознайомлення і тимчасового користування (абонементи, читальні зали, бібліотеки). (абонементи, читальні зали, міжбібліотечний абонемент, виставки

тощо); постійного користування (фотокопіювання на різні носії, продаж документів, копій, електронне розповсюдження).

Дослідницькі послуги (наприклад, аналітичні звіти, аналітичні огляди, маркетингові дослідження, матеріали з аналізу реклами, рейтингова інформація, прогнози дослідження тощо) надають користувачам аналіз стану та ситуації в галузі, що їх цікавить; за визначенням М. Дворкіної, організаційно-допоміжні послуги - це "розповсюдження баз даних та організація пунктів обслуговування, прийом запитів телефоном та електронною поштою, запис інформації на електронні носії користувача, палітурні роботи тощо".

Інформаційна продукція - документована інформація, створена працівниками архівної установи і призначена для задоволення потреб користувачів у ретроспективній інформації (архівні довідки, архівні копії, цифрові копії). Інформаційні послуги - надання певних видів інформації на запит користувачів (наприклад, консультації щодо складу і змісту документів, виготовлення довідок, копій, надання документів до читальних залів). Узагальнюючим терміном, що характеризує інформаційні товари та послуги, є "інформаційний товар".

Сьогодні всі архівні установи України мають власні веб-сайти, реалізуючи одну з основних своїх функцій - посередництво між творцями (архівістами) та споживачами ретроспективної інформації. За визначенням Л. Божук, архівний веб-сайт - це «документно-інформаційна система (у класичному розумінні така система має всі ознаки системи: сукупність документів, інформаційно-пошукові засоби, технічні та технологічні засоби фіксації, збереження а також надання необхідної інформації)» яка формується у вигляді комплексу оцифрованих та посилань на них [61].

Аналіз веб-сайтів вітчизняних архівів показує, що українські архіви сьогодні йдуть здійснюють свою інформаційну роботу з урахуванням вимог сьогодення і таким чином забезпечують належне місце України у співдружності країн світу. Оцифрування документів в цілому досить повільний

процес, а для його прискорення необхідні значні капіталовкладення в справу. Ще одна суттєва проблема пояснюється нестачею кадрів в установах (за останні роки місцеві архіви, які є структурними підрозділами місцевих адміністрацій, пережили кілька раундів скорочень).

Швидкість і доступність інформації стали невід'ємною рисою сучасної епохи. Якщо десять років тому ознайомлення з інформацією, що міститься в архівах та бібліотечних фондах, вимагало фізичних поїздок до науково-дослідних установ, то зараз для дистанційного пошуку та завантаження необхідних джерел і ресурсів потрібно лише кілька хвилин. пов'язані зі спалахом та швидким поширенням коронавірусу у 2020 році. питання доступності та наявності інформації набули особливої актуальності.

Частини українських Збройних Сил, особливо радянські та дорадянські довоєнні Збройні Сили, зазнали непоправних втрат. Події Першої світової війни, революційні події та національно-визвольні змагання 1917-1921 рр., Друга світова війна, коли вся територія України була окупована загарбниками (звісно, окупанти були менш зацікавлені у збереженні документів) - всі ці фактори були руйнівними за своїми масштабами та наслідками, непоправної шкоди культурній та історичній спадщині України. Окрім недбалості окупантів, злочинні накази тогочасної влади сумлінно виконувалися і під час відходу радянських військ.

Для генеалогів, краєзнавців та істориків, які вивчають демографію, першочерговим завданням є з'ясувати, чи є в архівах основний джерельний матеріал, який використовується в першу чергу - метричні книги тієї чи іншої секти. Центральні та обласні архіви України взяли на себе зобов'язання каталогізувати метричні книги, щоб спростити пошук. Описові записи в каталозі розділені за релігійною ознакою і містять таку інформацію, як географічні назви парафій в алфавітному порядку, хронологічні межі та коди справ. Наразі всі обласні архіви мають на своїх сайтах каталоги метричних книг у форматі PDF, які можна шукати за ключовим словом, що дозволяє користувачам знаходити, де зберігаються потрібні їм документи.

Центральний державний історичний архів України в Києві на своєму сайті "Електронний каталог" має розділ "Зведений каталог метричних книг, актових книг», який є розширеною та уніфікованою інформаційною базою, яка презентує дані про метричні книги у Центральній Україні. Географічно каталог упорядкований відповідно до чинного адміністративного поділу України та відображає населені пункти, що належать до парафій.

Вебсайт ЦДАВО України містить описи різних фондів та міжфондовий покажчик, а розділ «Електронний архів» дозволяє здійснювати перегляд та використовувати оцифровані варіанти необхідних інформаційних джерел з XIV по XX ст., багато з них належать до унікальних документів [32].

На веб-сайті Державного архіву Київської області «Електронний архів» створено базу даних, яка дозволяє користувачам переглядати цифрові колекції архіву. При виборі періоду (до 1917 р. або 1917-1991 рр.) з'являється таблиця з інформацією про шифри та назви архівів, хронологічні межі, кількість документів та одиниць зберігання, а також кількість оцифрованих справ. Серед дореволюційних документів наявні: Уряд Київської губернії, Київська фінансова палата (Ф. 280, ревізькі відомості про населення різних станів), Київська губернська комісія з проведення першого перепису населення 1897 р. (Ф. 384, переписні таблиці мешканців різних населених пунктів Київської губернії), Канцелярія секретаря Тимчасового уряду Київської губернії (Ф. 1716, накази, розпорядження, постанови, обіжники, повідомлення, інші документи), наявні цифрові копії шрифтів; репрезентативні документи 1917-1991 рр. зберігаються в архівах окупаційного періоду Міської управи м. Біла Церква (Ф. Р-2255), Музею-архіву Київської міської управи (Ф. Р-2412), а також у російських, канадських та американських фондах. Київської філії Пасажирського агентства (Ф. Р-3066, справи громадян, які виїжджають за кордон), а також у відділі реєстрації актів цивільного стану Головного територіального управління Міністерства юстиції у Київській області (Ф. Р-5634). Важливість онлайн-документів для дослідників очевидна [41].

У Державному архіві Миколаївської області ведеться реєстр мікрофотокопій із зарубіжних архівів, який містить колекцію мікрофільмів, що відображають історію Миколаївської області. Оригінали зберігаються в Державному архіві Російської Федерації, Державному історичному архіві Росії, Державному архіві Росії, Державному військово-морському архіві Росії та Державному архіві військової історії Росії. Крім того, у Державному архіві Військово-морського флоту Росії зберігаються матеріали, що містять документи з історії Миколаївської області (дорадянського та радянського періодів, а також документи особового походження).

Інформація про ці фонди доступна на сайті ДАМО у вигляді таблиць із зазначенням кількості фондів, хронологічних меж та кількості одиниць зберігання. Такі реєстри є цінним інформаційним ресурсом для істориків, дозволяючи їм знати, де зберігаються архівні матеріали, спрощуючи завдання їх пошуку та зменшуючи кількість запитів до архівів, на підготовку відповідей на які витрачається багато часу, що містить сайт ДАМО, Включає алфавітний покажчик полкових церковних вагових книг церкви Олександра Невського, Адміралтейського собору та 58-го Празького полку.

Покажчик сформовано у вигляді таблиць, що містять прізвища, імена та по батькові, номери актів, дати реєстрації та пошукові дані (номери справ і аркушів). Крім того, існують алфавітні покажчики (так звані старі покажчики) метричних книг і реєстрів, що зберігаються в костелах і РАГСх (оцифровані копії алфавітних реєстрів, які не підлягають пошуку) [45].

Аналогічний алфавітний список книг у форматі Word розміщено також у підрозділі "Науково-довідковий апарат" розділу "Архівні матеріали (електронні)" веб-сайту Державного архіву Полтавської області. Там же розміщено перелік газет дореволюційного (до 1917 р.) та періоду Української революції 1917-1921 рр., оцифровані копії видань з науково-архівного фонду Державного архіву Полтавської області (звіти Полтавського губернського земства), Гадяцька земська газета "Рідний край" за 1917 р. Також є цифрова копія газети з [47].

На сайті Державного архіву Рівненської області міститься багато інформаційно-довідкового матеріалу, зокрема путівники та анотовані реєстри, а також іменні покажчики поховань Рівного, особові справи рівнян, які загинули або зникли безвісти під час Другої світової війни та поховані на території Рівненської області, особові справи вояків УПА 1941-1948 років. Перераховано за. [48].

У Державному архіві Сумської області зберігається дуже цікава колекція інформації, зокрема анотації до відеосюжетів, перелік відеоматеріалів, наданих для перезапису Центральним державним кінофотофоноархівом України ім. Г. С. Пушечного та Сумською телерадіокомпанією. Анотації містять таку інформацію, як назва сюжету, рік виробництва, імена редактора та режисера, час відтворення відео та додаткову інформацію (короткий опис змісту). На сайті архіву також розміщені цифрові копії газетних підшивок, метричних книг та книг реєстрації актів цивільного стану [49].

На сайті Державного архіву Тернопільської області розміщено бібліографічний покажчик до серії "Народжені в Україні", який містить нариси про життя та діяльність видатних людей Тернопільщини: Б. Лепкого, Ю. Словацького, С. Дністрянського та Патріарха Й. Сліпого. У розділі "Електронний архів" можна переглянути «Електронний читальний зал»: ф. 37 Кременецький гродський суддя, ф. 484 Кременецька повітова єврейська синагога Волинської губернії, ф. 487 Греко-католицьке окружне управління м. Тернополя Харитини. та ін. [50].

У розділі «Фонди та довідковий апарат» Державного архіву Херсонської області представлено «Мартиролог репресованих на Херсонщині», цифрові копії описів дорадянської та радянської доби, картотеки найпопулярніших дорадянських документів (Церковний, Церковний, Херсонської губернської палати, Херсонської повітової земської управи, Херсонського духовного Духовного зібрання, Херсонського губернського дворянського правління та інших фондів). Складено географічний покажчик документів фонду Херсонської казенної палати (ф. 22). На сайті також доступні цифрові копії

фондів радянської доби. У розділі «Інформаційна діяльність» [52] представлено різноманітні збірники документів, що є результатом інформаційно-пошукової діяльності співробітників Херсонського архіву.

У розділі "Електронний архів" на сайті Державного архіву Харківської області розміщено такі комп'ютерні бази даних: "Соціальні групи в ревізійних описах" (Ф. 31, 56705 од. зб.); "Позбавлені виборчих прав громадяни в 1920-1930-х рр." (46824 од. зб.); "1749-1890 рр." (46824 од. зб.); "1749-1890 рр." (46824 од. зб.); "1749-1890 рр. церков різних повітів Харківської губернії (Ф. 40, 40029 од. зб.)", "Списки репресованих громадян м. Харкова та Харківської губернії та ін.", "Списки репресованих громадян м. На сайті доступні цифрові копії родовідних книг, ревізійних описів, вагових книг та кримінальних справ на репресованих громадян Харкова та Харківської області. Харків і Харківська область" [51].

Державний архів Хмельницької області вміщує ряд архівів, зокрема, Церков Поділля і Волинської губернії (фонд 17), Кам'янецької міської думи (фонд 132), Подільської національної ради (фонд 226), Подільського духовного зібрання (фонд 315), Летичівського духовного зібрання (фонд 592), Подільського римо-католицького духовного зібрання (фонд 685). Фонд 685), цифрові копії яких активно публікуються на сайті. У розділах «Книги» та «Публікації» дослідникам прислужиться довідкова інформація про наукові виждання, підготовлені на основі архівних документів, але для перегляду або завантаження доступна лише невелика частина загального переліку (лише публікації 2011-2012 років) [53].

На сайті Державного архіву Волинської області можна переглянути цифрові копії каталогів дорадянської та радянської доби, зокрема архіву компартії.. На сайті також представлена колекція пергаментних документів Державного архіву Волинської області, що зберігається Волинським товариством друзів науки (Ф. 312) [34].

На сайті Одеського державного архіву в розділі "Електронні архіви": фонди, описи, документи" розміщені цифрові копії дорадянських описів

фондів, переліки та електронні копії описів радянських фондів та фондів часів незалежності, колишніх партійних архівів Одеської області, а також Фонди Старого партійного архіву, реєстр та огляд документальних зібрань історичного минулого (тимчасова німецька окупація, перший всеросійський перепис населення алфавітні картотеки християн, які народилися в Одесі в 1890-1905 роках. Розділ «Проект Метрика» збирає до свого фонду оцифровані копії метричних книг. [46].

"Електронний архів" на сайті Державного архіву Львівської області, представляє документи радянського періоду а також кілька каталогів фондів дорадянського періоду. Однак незвичним для сайту регіонального архіву є розділ "Друковані видання для дітей". [44].

Розділ "Публікації на порталі" веб-сайту Державного архіву Кіровоградської області містить збірники наукових праць, монографії, документальні публікації та матеріали конференцій на основі офіційних документів. Розділ "Онлайн-виставка документів" включає колекцію документів і матеріалів, виставку архівних документів, інформаційний стенд та віртуальний фотоальбом. Важливим досягненням архіву є публікація цифрових копій метричних книг синагог та православних церков [42].

Корисну інформацію про історичне минуле Центральної України для дослідників генеалогії, науковців, краєзнавців та студентів викладено на вебсайті Державного архіву Дніпропетровської області, розділ «Електронний архів», де знаходяться облікові картки громадян, яких було вислано на спецпоселення у 1940-х роках, виселених з Дніпра у 1930-х роках Облікові картки священнослужителів та членів їхніх родин. Пошук здійснюється: за допомогою натискання на необхідну літеру, ключове слово – ще один запропонований варіант пошуку. Описова стаття кожного громадянина містить інформацію про рік і місце народження, національність, соціальне походження, партійність, освіту, місце проживання та місце роботи, склад сім'ї, причини арешту, вирок і шифр збереженої кримінальної справи. Крім того, на сайті міститься перелік вагових книг різних конфесій, які перебувають на

зберіганні в установі (вагові книги православної церкви Катеринославського району, синагог Катеринослава, Новомосковська та Нікополя оцифровані і доступні для перегляду та завантаження). [35].

Вебсервіс Державного архіву Черкаської області має у своєму розпорядженні файли, оцифровані за допомогою програми «Родинний пошук (метрики)» (документи дорадянської та радянської доби, архіву комуністичної партії) Розділ «Публікації порталу» дозволяє ознайомитися зі статтями та доповідями працівників архівної сфери [54].

Вебсайт Державного архіву Житомирської області – це оцифровані каталоги фонду Р-5069 «Відділ реєстрації актів цивільного стану Головного управління юстиції у Житомирській області», «Відділ юстиції у Житомирській області». Розділ «Бази даних» - це інформація про: алфавітний список позасудових справ репресованих у 20-40-х роках ХХ ст.; фільтраційні справи осіб, вивезених на примусові роботи під час Другої світової війни; довідки про військові кладовища Житомирської області; реєстрація шлюбів за 1922-1923 рр. Актіві записи (з реєстру Волинської області) [37].

В електронному форматі на сайті Державного архіву Запорізької області в розділі "Науково-довідкові матеріали" доступні такі документи: фонд Р-1433 "Запорізька міська управа", фонд Р-5747 "Управління Служби безпеки України в Запорізькій області", фонд Р-5593 "Запорізька область". Колекція метричних книг та книг реєстрації актів цивільного стану". На сайті представлено 98 експонатів документів, [39].

На сайті Державного архіву Закарпатської області в розділі «Електронний архів» можна переглянути електронні варіанти описів справ. Серед оцифрованих документів НАФ - документи перепису населення 1921 року, які збереглися майже повністю (270 000 переписних листів). Документи перепису були збережені та оцифровані Будапештською міською архівною устною за підтримки Міністерства закордонних справ і торгівлі Угорщини; дякуючи підтримці Міністерства, Будапештського міського уряду та

Будапештського міського архіву в 2014 році було оцифровано понад 8 000 кадастрових карт [38].

Розділ "Електронний архів" на сайті Державного архіву Чернівецької області містить розділи "Дорадянські матеріали" та "Радянські матеріали". Розділ "Документальні виставки онлайн" містить матеріали з виставок, проведених у 2011-2021 роках (46 виставок), що відображають розвиток регіону, роль і внесок видатних постатей в історію Буковини. Кожна виставка містить історичну довідку та короткий опис документального матеріалу [55].

Окремої уваги заслуговують сайти державних архівів Донецької та Луганської областей. В умовах нових труднощів архівісти продовжують працювати над збереженням та примноженням документальної спадщини Донеччини. На сайті Державного архіву Донецької області в розділі "Фонди онлайн" розміщено цифрові копії описів евакуйованих архівів радянської доби. Ця ситуація ще раз демонструє важливість оцифрування документів та їх доступності в Інтернеті. Розділ "Публікації на сайті" містить електронні версії довідкових видань архіву (путівників, реєстрів), буклетів та журналів, календарів до знаменних і пам'ятних дат (Друга світова війна, Донеччина і Донбас, ювілеї, історичні дати тощо). У розділі "Інформаційні проекти в архіві" представлені матеріали, створені архівістами до 30-ї річниці незалежності України [36].

На сайті Державного архіву Луганської області розміщено перелік фондів дорадянської та радянської доби, які наразі зберігаються в архіві. Цей перелік включає як документи, що вибули з архіву у 2014 році, так і документи, що надійшли в останні роки. На непідконтрольних українській владі територіях залишилося 77 дореволюційних фондів (окремий список із зазначенням назв, термінів зберігання та кількості справ наведено в таблиці). На жаль, лише три з евакуйованих матеріалів дорадянської революції стосуються Православної Церкви. Однак електронні копії документів у фондах Національного архіву, відтворені з документів Фонду страхового фонду документів (за 1811-1927 рр.), доступні для перегляду. На сайті доступні

електронні копії каталогу архівних документів. У результаті виставкової діяльності архівістів було представлено документи з 2018 по 2022 роки [43].

Моніторинг веб-сайтів обласних архівів виявив різні можливості вибору мови. Наприклад, сайти Центрального архіву України, Вінницького, Дніпропетровського, Закарпатського, Львівського, Миколаївського, Полтавського та Чернігівського обласних архівів мають лише українську версію. Сайти Волинської, Донецької, Київської, Львівської, Запорізької, Кіровоградської, Сумської, Харківської, Хмельницької та Чернігівської областей представлено українською та англійською мовами. На сайтах архівів Івано-Франківської та Тернопільської областей, уся інформація подана трьома мовами: українська, англійська, польська.

Архіви Луганської, Одеської та Черкаської областей пропонують інформацію 10 мовами (українською, англійською, білоруською, грузинською, іспанською, німецькою, польською, турецькою, французькою та хорватською), а Одеський архів - вісьмома мовами (українською, англійською, польською, французькою, німецькою, італійською, португальською та івритом), а Черкаський архів - п'ятьма мовами (українською, англійською, польською, німецькою, німецькою та івритом).

Окрім вибору мови, важливим є також наявність веб-сайтів для людей з вадами зору. Оскільки технічно неможливо адаптувати існуючі веб-сайти до всіх вимог, деякі архіви замовили розробку нових веб-сайтів. Варто відзначити, що на сайті Державного архіву Чернігівської області до кожного розділу є аудіодискрипція.

Під час моніторингу веб-сайтів державних обласних архівних установ України розглядався та аналізувався розділ «Виставки» (Виставки документів онлайн), «Витавки онлайн»).

Результатом проведеної роботи став висновок про те, що в основному на сайтах архівних установ викладаються копії документів з підписами та зазначенням архівного шифру документа. Натомість архівісти Центрального архіву України, Дніпровського, Донецького, Луганського, Одеського,

Черкаського, Кіровоградського і Чернівецького обласних архівів постійно дбають про якість підготовки науково-інформаційного оснащення виставки. Вони не лише публікують копії підписаних документів, а й надають ґрунтовні історико-біографічні довідки, що є результатом науково-аналітичної роботи архівістів, які були учасниками процесу підготовки виставки. Кількісне представлення онлайн-виставок на сайті представлено нижче. Найбільшу кількість виставок зробили Миколаївський (161), Кіровоградський (131), Центральний (108), Запорізький (98) та Чернігівський (77) архіви. Таким чином, хоча інформаційне наповнення веб-сайтів національних архівів України все ще залишається неоднорідним, все ж можна стверджувати, що впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій зробило архіви більш доступними та зрозумілими для користувачів, демонструючи їхні досягнення та результати діяльності.

ВИСНОВКИ

Таким чином, узагальнюючи увесь розглянутий матеріал та зміст понять: інформація, види інформації, інформаційні продукти і послуги, можна побачити, що будь-який інформаційний продукт чи послуга має певні характеристики, такі як корисність, відтворюваність, старіння, об'єктивність, наукоємність та незнищенність. Відтак зазначимо, що інформаційні продукти та інформаційні послуги складають важливий результат інформаційної роботи архівів, в руслі якої інформаційно-аналітична діяльність має велике значення.

Досвід практичної діяльності архівних установ, як вітчизняних, так і зарубіжних, переконує в тому, що межа між інформаційними продуктами та інформаційними послугами на даному етапі стає все менше помітною, майже зникає зовсім, з тієї причини, що результатом окремої інформаційної послуги стають нові інформаційні продукти, які мають формат різного роду інформаційних документів.

Правовий доступ до архівної інформації полягає у забезпеченні конституційних прав громадянам України отримувати первинну та вторинну інформації стосовно складу та змісту Національного архівного фонду (НАФ).

Урегулювання правової проблеми, що полягає у забезпеченні доступу громадянам нашої держави архівів, в Україні забезпечується національним законодавством з урахуванням рекомендацій Комітету міністрів Європейського Співтовариства щодо реалізації європейської політики з даного питання.

Спрямованість архівного законодавства України – забезпечення умов, за яких будуть дотримуватися такі демократичні принципи: публічність архівів, забезпечення інформаційних потреб як державних структур, так і окремого громадянина, і суспільства в цілому.

Виконаний аналіз процесів створення та функціонування електронного інформаційного ресурсу в межах архівних, музейних та бібліотечних установ

дає підстави для переконливого висновку: активне впровадження сучасних інформаційних технологій в інформаційну сферу забезпечує потужні можливості для підвищення ефективності діяльності вітчизняних архівних а також бібліотечних та музейних установ.

Аналізуючи діяльність державних архівів України, можна зробити висновок, що їхні сайти є ефективними електронними довідниками, довідковими системами та джерелами інформації. Загалом дослідження показало, що архівні установи використовують сучасні інформаційно-комунікаційні технології для виконання своїх обов'язків. Інформаційно-довідкову діяльність у державних архівах України забезпечують переважно відділи використання інформації та використання документів, які пропонують користувачам інформацію, виконують заявки на послуги, публікують інформаційні матеріали, розміщують інформаційні продукти на своїх веб-сайтах. Сайти архівних установ, безумовно, потребують належного інформаційного наповнення, вони також мають відповідати певним вимогам, таким як доступність та придатність для людей з обмеженими можливостями чи іноземних користувачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ

Законодавчі та нормативно-правові акти

1. Конституція України від 28.06.1996. № 254к/96-ВР. Поточна редакція 01.01.2020. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 30.10.2023).

2. Про інформацію : Закон України від 13.11.1992. Поточна редакція 16.07.2020. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 30.10.2023).

3. Про національний архівний фонд та архівні установи : Закон України від 24.12.1993. Поточна редакція 16.10.2020. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3814-12#Text> (дата звернення: 01.11.2023).

4. Про звернення громадян : Закон України від 17.10.1996. Поточна редакція від 01.01.2020. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text> (Дата звернення: 30.09.2023).

5. Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації : Закон України від 16.10.1997. Поточна редакція 16.07.2019. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/539/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 12.10.2023)

6. Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки : Закон України від 09.01.2007. Поточна редакція 09.01.2007. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16#Text> (дата звернення: 23.09.2023).

7. Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі : Указ Президента України від 31.07.2000. № 928/2000. Поточна

редакція від 31.07.2000. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/928/2000#Text> (дата звернення: 02.09.23).

8. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.05.2013. № 386-р. База даних «Законодавство України». URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/246420577> (дата звернення: 03.10.2023).

9. Про затвердження Правил роботи архівних установ України : Наказ Міністерства юстиції України від 08.04.2013. № 656/5. Поточна редакція від 07.11.2018. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0584-13/paran13#n13> (дата звернення: 02.10.2023).

10. Про затвердження Порядку виконання архівними установами запитів юридичних та фізичних осіб на підставі архівних документів та оформлення архівних довідок (копій, витягів) : Наказ Міністерства юстиції України від 02.03.2015. № 295/5. Поточна редакція від 03.02.2021. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0251-15#Text> (дата звернення: 15.10.2023).

11. Про затвердження Інструкції про порядок витребування документів соціально-правового характеру для громадян України, іноземців та осіб без громадянства : Наказ Міністерства юстиції України від 21.09.2015. № 1786/5/272. Поточна редакція від 26.06.2020. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1117-15#Text> (дата звернення: 23.09.2023).

12. Про забезпечення інформаційно-комунікаційного супроводження суспільно значущих заходів та взаємодію із засобами масової інформації : Наказ Державної архівної служби України від 30.06.2020. № 86. База даних «Законодавство України». URL: https://srpi.archives.gov.ua/tmp/1349_1.PDF. (дата звернення: 16.10.2023).

13. Про внесення змін до Порядку виконання архівними установами запитів юридичних та фізичних осіб на підставі архівних документів та

оформлення архівних довідок (копій, витягів) : Наказ Державної архівної служби України від 19.01.2021. № 232/5. База даних «Законодавство України». URL: https://srpi.archives.gov.ua/tmp/1388_1.pdf. (дата звернення: 15.10.2023).

14. Стратегія розвитку архівної справи до 2025 року. (проект). Офіційний вебсайт Державної архівної служби України. URL: <https://archives.gov.ua/ua/%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BA%D1%83%D0%B0%D1%80%D1%85%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D1%97%D1%81%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B8-%D0%B4/> (дата звернення: 06.11.2023).

17. ДСТУ 2732:2004. Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять. Прийнято та надано чинності від 28.05.2004 за № 97. Київ: Держспоживстандарт України, 2005. 36 с. URL: [https://vn.court.gov.ua/userfiles/27_2732-2004\(1\).pdf](https://vn.court.gov.ua/userfiles/27_2732-2004(1).pdf) (дата звернення: 05.11.2023).

18. Служби науково-технічної інформації державних архівних установ України : інформаційна, організаційна та науково-методична діяльність : метод. Рекомендації / Держ. архів. служба України, УНДІАСД ; уклад.: С. С. Артамонова, А. А. Майстренко, Л. П. Одинока, Р. В. Романовський. К., 2012. 34 с.

Офіційні сайти/портали архівних установ

1. Офіційний вебпортал Державної архівної служби України. URL: archives.gov.ua/ua/.
2. Офіційний вебсайт Центрального Державного історичного архіву України у м. Київ. URL: cdiak.archives.gov.ua.
3. Офіційний вебсайт Державного архіву Вінницької області. URL: davio.gov.ua.
4. Офіційний вебсайт Державного архіву Волинської області. URL: volyn.archives.gov.ua.

5. Офіційний вебсайт Державного архіву Дніпропетровської області. URL: dp.archives.gov.ua.
6. Офіційний вебсайт Державного архіву Донецької області. URL: dn.archives.gov.ua.
7. Офіційний вебсайт Державного архіву Житомирської області. URL: archive.zt.gov.ua.
8. Офіційний вебсайт Державного архіву Закарпатської області. URL: dazo.gov.ua.
9. Офіційний вебсайт Державного архіву Запорізької області. URL: www.archivzp.gov.ua.
10. Офіційний вебсайт Державного архіву Івано-Франківської області. URL: if.archives.gov.ua.
11. Офіційний вебсайт Державного архіву Київської області. URL: dako.gov.ua.
12. Офіційний вебсайт Державного архіву Кіровоградської області. URL: dakiro.kr-admin.gov.ua.
13. Офіційний вебсайт Державного архіву Луганської області. URL: lg.archives.gov.ua.
14. Офіційний вебсайт Державного архіву Львівської області. URL: archivelviv.gov.ua.
15. Офіційний вебсайт Державного архіву Миколаївської області. URL: mk.archives.gov.ua.
16. Офіційний вебсайт Державного архіву Одеської області. URL: archive.od.gov.ua.
17. Офіційний вебсайт Державного архіву Полтавської області. URL: poltava.archives.gov.ua.
18. Офіційний вебсайт Державного архіву Рівненської області. URL: rv.archives.gov.ua.

19. Офіційний вебсайт Державного архіву Сумської області. URL: <https://daso.archives.gov.ua>. Офіційний вебсайт Державного архіву Тернопільської області. URL: te.archives.gov.ua.
20. Офіційний вебсайт Державного архіву Харківської області. URL: archives.kh.gov.ua.
21. Офіційний вебсайт Державного архіву Херсонської області. URL: kherson.archives.gov.ua. Офіційний вебсайт Державного архіву Хмельницької області. URL: dahmo.gov.ua.
22. Офіційний вебсайт Державного архіву Черкаської області. URL: ck.archives.gov.ua.
23. Офіційний вебсайт Державного архіву Чернівецької області. URL: cv.archives.gov.ua.
24. Офіційний вебсайт Державного архіву Чернігівської області. URL: cn.archives.gov.ua.

Наукові, довідкові, навчальні видання

1. Білушак Т. Використання digital-маркетингових комунікацій в стратегії популяризації архівної інформації. *Архіви України*. 2020. Вип. 4. № 325. С. 71–83. URL: <https://au.archives.gov.ua/index.php/au/article/view/91/55>. (дата звернення: 15.10.2023).
2. Божук Л. В. Дослідження проблем інформаційного забезпечення потреб архівних установ: стан та перспективи. *Інформаційно-документальні комунікації в глобалізованому суспільстві : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.*, м. Київ, 21-22 березня 2021 р. Київ, 2021. С. 70–72.
3. Божук Л. В. Інформаційні ресурси і сервіси інтернет в роботі державних архівів України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Серія: Історія. 2016. Вип. 3. С. 14–18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Ist_2016_3_5 (дата звернення: 14.10.2023).
4. Боряк Г. В. Документальні архівні та інформаційні системи: до проблеми інтеграції. *Актуальні проблеми розвитку архівної справи в Україні : доп. та повідом. наук. конф.*, м. Київ, 15–16 берез. 1996 р. Київ, 1996. С. 33–42.

5. Боряк Г. В. Електронні архівні публікації в Інтернеті: проблеми репрезентації інформаційних ресурсів. *Архіви України*. 2002. № 4–6 (250). С. 141–168. URL: <https://archives.gov.ua/wp-content/uploads/AU-2002-4-6.pdf>. (дата звернення: 17.10.2023).

6. Боряк Г. В., Дубровіна Л. А., Калакура Я. С., Климова К. І. *Архівознавство : підручник для студентів іст. ф-тів вищ. навч. закладів України. / за заг. ред. Калакури Я. С. та Матяш І. Б. Київ, 2009. 356 с.*

7. Дідур І., Ковальська Л. Потреби користувачів архіву та новітні форми використання архівної інформації. *Вісник СНТ ДонНУ імені Василя Стуса*. 2018. Т. 1. №10. С. 131–136. URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/5480> (дата звернення: 24.10.2023).

8. Дорогих С. О. Сутність та визначення понять «інформаційна діяльність» та «інформаційна діяльність органів влади». *Інформація і право*. 2013. № 3(9). С. 74–82. URL: <http://ippi.org.ua/sites/default/files/13dsodov.pdf> (дата звернення: 23.10.2023).

9. Захарова В. І., Філіпова Л. Я. *Основи інформаційно-аналітичної діяльності*. Київ, 2013. 336 с.

10. Калакура Я. С., Ковтанюк Ю. С. Архівний менеджмент в умовах електронного урядування. *Архіви України*. 2019. Вип.3 (320). С. 18–57.

11. Исельова А. А. *Архівні ресурси України в глобальній інформаційній мережі: види, доступ, перспективи: дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : 07.00.10. «Документознавство, архівознавство»*. Київ, 2005. 200 с.

12. Левченко Л., Попова Л., Хромов А. Національні архівні інформаційні ресурси: правові засади реформування архівної справи. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2021. Т. 1 (93). С. 249–263. URL: <https://journal.lduvs.lg.ua/index.php/journal/article/view/1319> (дата звернення: 24.10.2023).

13. Матяш І. Б. Архіви як установи пам'яті (за матеріалами зарубіжної історіографії). *Історико-культурна спадщина: збереження, доступ, використання : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.*, м. Київ, 7–9 квіт. 2015 р. м. Київ, 2015. С. 66–69.
14. Меньківська Н. С. Види інформаційної діяльності державних архівів України. *Вісник Книжкової палати*. 2011. № 9. С. 28–32.
15. Палієнко М. Архівна практика у цифрову епоху: інноваційний досвід. *Архіви України*. 2020. №4. С. 217–231. URL:<https://au.archives.gov.ua/index.php/au/issue/view/77/24> (дата звернення: 25.10.2023).
16. Папакін А. Г. Використання інформації документів зарубіжної українки : методичні рекомендації. Київ : ЦДАЗУ, 2013. 28 с. URL:https://tsdazu.archives.gov.ua/wpcontent/uploads/2019/03/Nauk_dovid_aparat/Vik_or_snfor_dok_zar_ukr.pdf (дата звернення: 21.10.2023).
17. Соціально-етичні основи збереження цифрової історико-культурної спадщини в Україні : монографія/ Київ, 2017. 172 с.
18. Тюрменко І. І. Стан зберігання цифрової історико-культурної спадщини на вебсайтах обласних державних архівних установ України. *Історико-культурна спадщина : збереження, доступ, використання : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.*, м. Київ, 7–9 квіт. 2015 р. Київ, 2015. С. 226–229.
19. Тюрменко І. І. Експертна оцінка структури та змісту веб-сайтів архівних установ. *Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф.*, м. Одеса, 10–12 верес. 2015 р. Одеса, 2015. С. 43–50.
20. Філіпова Л. Я. Автоматизовані бази даних у світовому інформаційному просторі. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2000. Вип. 1. С. 144–151.
21. Чиркова М. Ю. Доступ до архівної інформації як механізм формування суспільної свідомості. *Архіви України*. 2011. № 2–3. С. 37–45.